

SVENSK

MEDLEMSTIDNING FÖR SVENSKA FOLKSKOLANS VÄNNER

BYGDEN

Nummer 1/2013 • Pris 2 e

**Topeliuspriset till
Annika Orre**

**Intervju: Ulla-Lena
Lundberg**

**Läsbiten:
Tikkanens blick**

**Hoppet
seglar åter!**

"Därför resonerar vi på ett annat sätt än de stora tidningshusen i Svenskfinland där samarbete blivit ett mantra för att spara pengar. Vi gör det vi vill göra, och som är till nytta för att läsarna och tevetittarna skall få den information de behöver". Topeliusvinnare **ANNIKA ORRE** (s.10).

Nätverk är något **SATU TORSTILA** kunnat, långt innan ordet blev mode. "Om man nu skall ge framgångstips till unga företagare eller andra så kanske det är att bygga långvariga samarbeten baserade på ömsesidigt förtroende, och också på att du själv alltid håller vad du lovar." (s.12)

»En allmännyttig organisation som SFV kan tära på grundkapitalet endast under mycket korta övergångsperioder.»

JOHAN AURA, SIDAN 6

Notiser	3, 5
SFV:s Johan Aura: Sparbehov och ytterligare fokusering.....	6
Topeliuspriset till åländska Annika Orre.....	10
Satu Torstila - festfixaren	12
Science slam på SLS	16
I Finlandiaprisetets kölvatten - Ulla-Lena Lundberg	18
Recension: Julens läslycka: IS	22
Galeasen Hoppets långa resa	24
Studiecentralens tidning Mentora förnyades	30
Författarporträtt: Wislawa Szymborska.....	32
Även SFV med: Svenska Studiefonden växer.....	38
Livets bröd i Luxor och i Konungarnas dal.....	40
Widén: Minnen är ingenting att lita på.....	46
Recension: Aktuell finsk diktöversättning	48
Recension: Historia lättfattligt	50
Blått	51
Läsbiten: Tikkanens blick	58

SFV tog i bruk en ny elektronisk webbtjänst för understödsansökningar

Även förut kunde man göra en understödsansökan till SFV elektroniskt. Det gick dock inte att spara ansökan under arbetets gång, och rekvisitionsblanketterna måste undertecknas och skickas in manuellt. Nu automatiseras också en rad andra processer till en helt papperslös process, vilket kommer att försnabba och effektivisera behandlingen:

- man kan spara ansökan och fortsätta senare
- man behöver inte längre skicka någon rekvisitionsblankett
- alla beviljade understöd betalas ut samtidigt, senast 31.5.2013
- man verifierar sin identitet med hjälp av personliga bankkoder

Manuella ansökningar tas inte längre emot. Behöver man hjälp med datorer, nätet och ifyllandet kan man få hjälp på närmaste bibliotek.

Konstutställning med Solveig von Schoultz som tema

Galleri Dix, Helsingfors 9-28.3.2013

Minna Flomans utställning har sin inspirationskälla i den finlandssvenska författaren **Solveig von Schoultz** lyrik. På utställningen lever tankarna i variationerna i mosaikverkens ytor, färger och former. Dikterna – och mosaikerna – med naturfenomen, årstider, känslor och observationer kring olika livsskeden, erbjuder ett tillfälle att se på livets olika sidor med nya ögon.

Floman önskar med sina verk lyfta fram Solveig von Schoultz' texter också till en vidare, finskspråkig allmänhet. Dikterna och **Helena Annavas** skickliga översättningar visas bredvid de mosaikverk som de hänvisar till. I galleriet finns en dikthörna där besökarna kan sätta sig ner och i lugn och ro bläddra i Solveig von Schoultz diktsamlingar.

Minna Floman har ställt ut sin mosaikkonst på fem utställningar i Finland och i England. Hennes tidigare arbeten (2006–2009) har fört forntida finsk smyckesornamentik till nutiden i en ny skepnad med mosaikkonsten som uttrycksmedel. Därefter skapade hon en serie mosaikverk inspirerad av musiken och symboliken kring Jungfru Maria (2010–2011).

Hon har studerat för mosaikkonstnärerna **Emma Biggs, Sonia King** och **Virginie Loj**. Hon har också gått en Master in Mosaic-kurs på Orsoni i Venedig och en mosaikikonkurs under ledning av ikonkonstnären **Jurij Jarin**.

Bevingade ord

När man inte har nånting att säga
blir man lätt mångordig
Henrik Tikkanen

Nätets bibliotekarier

Catharina

GRIPENBERG

Biträdande kanslichef, chefredaktör
Svenska folkskolans vänner

EN INTRESSANT aspekt globalt sett på utbildningssektorn är fenomenet med öppet tillgängliga universitetskurser. Många av världens främsta universitet erbjuder ett urval av sina kurser gratis på internet. *Massachusetts Institute of Technology* (MIT) erbjuder exempelvis kurser öppet tillgängliga för var och en som har en nätuppkoppling. Examina kan inte avläggas, men kunskapen är öppet tillgänglig. Samma undervisning som studenter utan vidare betalar terminsavgifter på fler tiotalstusen dollar för, kan fritt följas med på nätet.

ETT BESLÄKTAT fenomen är *Khan Academy*, som fungerar via Youtube. Akademin, som fungerar som en amerikansk non-profit organisation, startades av **Salman Khan**, en tidigare finansanalytiker. Khan Academy erbjuder flera tusen korta videoklipp om exempelvis matematik, fysik och historia på flera olika språk. Khan Academy är de facto betydligt populärare än MIT:s videor, med sammanlagt över 200 miljoner visningar respektive ungefär 43 miljoner visningar för MIT:s olika kurser. Många av de fritt tillgängliga universitetskurserna liksom Khan Academy stöds av vissa de största stiftelserna i USA.

NÄTETS AVIGSIDOR saknas det inte nyheter om. På sätt och vis kan man dock säga att denna öppet tillgängliga kunskap representerar det bästa med nätet. De motsvarar några av de mest lyriska visioner som nätets tidiga entusiaster förutspådde. Under 1900-talet utgjorde biblioteken och den fria bildningen viktiga verktyg för bildningsarbetet. Den fria bildningen bygger på möten mellan människor i kurser och studiecirkel, medan biblioteken är forum för möten mellan individer och texter. Trots allt tal om "sociala medier" är nätet till övervägande del ett medium för individer. Den som söker något på ett bibliotek kan räkna med hjälp av bibliotekarierna. Men var, bland nätets gränslösa utbud, finns den digitala ålderns bibliotekarier? Vem hjälper oss hitta rätt på nätet? Kanske det är Google, men jag hoppas på fler exempel i stil med Khan Academy och de fritt tillgängliga universitetskurserna och inte enbart på engelska utan även på svenska.

SFV deltar på bokmässan i Vasa i april med ny biografi

SFV deltar med egen monter även på Bokmässan i Vasa, som arrangeras veckolustet 20–21.4.2013. Som ny bok kommer SFV att lansera biografien över författaren **Anna Bondestam**, skriven av **Pia Heikkilä**.

Den nya biografien kommer förmedla en bild av ett kvinnligt livsverk under en tidsperiod då – lite tillspetsat uttryckt – männen, borgerligheten och etablissemanget dominerade. Där stack Anna Bondestam (f. 1907) till synes orädd upp. Dottern till en plåtslagare och tobaksarbeterska, som fick ta studenten, resa till Helsingfors och läsa sig till examina i både litteratur och historia, och som i ett helt liv på olika sätt intresserade sig för finlandssvensk socialdemokrati och människors olika livsvillkor.

Arvid Mörne-tävlingen fick 86 tävlingsbidrag

Sammanlagt 86 tävlingsbidrag har skickats in till SFV:s litterära tävling för personer som inte fyllt 30, Arvid Mörne-tävlingen. Prisutdelningen sker den 6 maj.

Årets Arvid Mörne-tävling gällde noveller. Prissummorna är 5 000 euro (första pris), 3 000 euro (andra pris) och 2 000 euro (tredje pris).

Syftet med SFV:s litterära tävlingar är att främja intresset för att skriva skönlitteratur. Det finns två tävlingar: Arvid Mörne-tävlingen (för under 30-åringar) som instiftades 1986, och Solveig von Schoultz-tävlingen (för de som fyllt 30) som instiftades 2004. Vartannat år gäller tävlingarna dikter, vartannat år noveller.

Svenskbygdens läsarenkät gav värdefull information

Svenskbygdens läsarenkät som verkställdes på nätet kring årsskiftet och fram till slutet av januari är nu avslutad. Nu analyseras resultaten, och redaktionen utnyttjar informationen då tidningen utvecklas med tanke på framtiden.

Rätt få läsare valde att delta i enkäten. De som svarade gav däremot utförliga och mycket värdefulla svar. Presentkortsvinnarna meddelas personligen.

SFV:s pris och medaljer nominerades öppet

Svenska folkskolans vänner utlyste för första gången en öppen nominering av kandidaterna till SFV:s pris och medaljer 2013.

Nomineringen till SFV:s priser gick till elektroniskt på sfv.fi, medan medaljnomineringarna skedde på studiecentralen.fi. Man kunde också beställa pappersblanketter från respektive kansli. Både föreningar och privatpersoner kunde nominera kandidater.

Även utdelningen av pris och medaljer har förnyats i år. SFV:s folkbildningspris, kulturpris och brobygggarpris delas ut på SFV:s vår- och utdelningsfest i mars 2013, medan SFV:s medaljer delas ut i samband med *Svenska studieförbundets* vårmöte i Helsingfors i april 2013.

SFV delar ut tre stora priser, och två sorters medaljer. **Kulturpriset** ur Signe och Ane Gyllenbergs fond instiftades 1965 av kommerserådet Ane Gyllenberg, och ges enligt statuterna för väl utförd gärning Finlands svenska kultur till fromma". Priset storlek är 15 000 euro. **Folkbildningspriset** instiftades 1942 på initiativ av skolrådet John Österholm och bar tidigare benämningen "Priset till folkbildningens trotjänare". Prissumman är 10 000 euro. **SFV:s brobygggarpris**, 10 000 euro, som instiftades av SFV:s styrelse 2011, skall enligt statuerna tilldelas en person som med egen insats har ökat förståelsen och toleransen för det svenska i Finland.

Folkbildningsmedaljen delas ut till en eldsjäl som spridit kunskap och bildning genom ett ideellt engagemang på svenska.

Hagforsmedaljen delas ut som erkänsla för förtjänstfull gärning till förmån för den svenska kulturen och det svenska språket i Finland. Till båda medaljerna hör en prissumma på 2 500 euro.

SFV ser framåt: Sparbehov och ytterligare fokusering

TEXT & BILD: RABBE SANDELIN

Då Johan Aura tillträdde som SFV:s kanslichef hösten 2011 fick han ett välskött hus i arv. Rätt snart visade det sig dock att många lovvärda satsningar gjorts i en mycket gynnsam samhällssituation, och att de sämre konjunkturerna skulle försämra SFV:s resultat avsevärt.

”UNDER 2012 klarnade bilden av SFV:s ekonomiska och finansiella läge tack vare att vi arbetat fram en snabbare och mer exakt intern rapportering. Det blev uppenbart att till exempel de stora satsningarna på Min Morgon, Axxell, G18, och Svenska Teaterns renovering innebar stora bördor för SFV, och att många av de här satsningarna dessutom skulle stå för stora utgiftsposter många år i framtiden. Då lågkonjunkturen nu märks tydligt i våra inkomster blir ekvationen mycket enkel och karg: utgifterna fram till 2015 är cirka nio miljoner euro större än inkomsterna”, berättar Johan Aura.

SFV:s utdelning och rörelsefrihet bygger nästan helt på avkastningen av SFV:s sammanlagda förmögenhet, vars värde idag uppskattas till omkring

130 miljoner euro. En allmännyttig organisation som SFV, vars uppgift är att stödja och entusiasmera finlandssvenska bildningssträvanden, kan tära på sitt grundkapital endast under mycket korta övergångsperioder.

– Om vi tvingas minska på förmögenheten krymper de utdelningsbara medlen, vilket inte är ett hållbart framtidsperspektiv. Vi måste helt enkelt få budgeten i balans för att SFV ska ha handlingskraft också i framtiden. Därför har vi ägnat år 2012, och kommer att ägna år 2013 till att se om vårt hus, och flytta tyngdpunkten från strukturer till verksamhet.

I klartext betyder det att de bolag och de verksamheter SFV är ägare eller huvudman för ekonomiskt skall kunna stå på egna ben. Johan Aura säger att ett rimligt krav är att de ska gå

– Vi måste helt enkelt få budgeten i balans för att SFV ska ha handlingskraft också i framtiden. Därför har vi ägnat år 2012, och kommer att ägna år 2013 till att se om vårt hus, och flytta tyngdpunkten från strukturer till verksamhet.
SFV:s kanslichef
JOHAN AURA.

Under **JOHAN AURAS** tid vid rodret har SFV medvetet strävat mot större öppenhet.

med nollresultat – i vissa fall rentav med vinst. Bolag som berörs är till exempel Axxell utbildning, och City Portal som producerar *Min Morgon*. Förlagsfusionen mellan Schildts och Söderströms, där SFV spelade en av de centrala rollerna, var också en del av denna strategi.

Smal marginal för olönsam verksamhet

– En sund ekonomi är en förutsättning för all verksamhet. Som beskrivande exempel kan tas Axxell, som bildades för några år sedan genom att slå ihop en rad små och olönsamma utbildningsenheter. Verksamheten har snurrat vidare på nio orter, nitton verksamhetspunkter och i sjuttioåtta fastigheter, delvis genom att SFV årligen betalat ett stort koncernbi-

drag till Axxell. Som alla förstår kan det i dagens läge inte fortgå speciellt länge, säger Aura.

– SFV:s budget saneras också nu genom att vi säljer mindre viktiga hus i vårt fastighetsbestånd, som ett våningshus i Ekenäs och en affärsfastighet i Jyväskylä. Jag försöker fullfölja min företrädare Christoffer Grönholms uppdrag att koncentrera resurserna till kärnverksamheten, och jag har en enhällig styrelse bakom mig, säger Aura.

Med de åtgärder SFV nu genomför, bedömer Aura att budgeten kommer att vara i balans år 2015.

En del av strategiarbetet

Strävandena att balansera budgeten och fokusera verksamheten är intimt sammankopplade med det

strategiarbete som SFV:s styrelse inledde redan innan det kärvare ekonomiska förutsättningarna uppdagades. I strategiarbetet utkristalliserades honnörorden *fokusera, prioritera, konsolidera* och *professionalisera*.

– Under de goda åren kunde det hända att SFV valde att gå med i projekt och satsningar där kopplingen till SFV:s grundläggande uppdrag blev ganska löst. Nu väger vi varje projekt och hela vår verksamhet mot stadgarnas centrala syftesmål. Det innebär alltså olika val, men också att vi måste välja bort saker. Konsolideringen och professionaliseringen innebär en vettig förmögenhetsförvaltning, och att allt vi gör skall göras på högsta professionella nivå, berättar Aura.

– Under de goda åren kunde det hända att SFV valde att gå med i projekt och satsningar där kopplingen till SFV:s grundläggande uppdrag blev ganska löst. Nu väger vi varje projekt och hela vår verksamhet mot stadgarnas centrala syftesmål, berättar SFV:s kanslichef **JOHAN AURA**.

Svenska folkskolans
vänner

Även skärpa i utdelningspolicyn

Även föreningens stipendie- och utdelningspolicy skall följa grundtanken i SFV:s verksamhet. Styrelsen tar framöver årligen ställning till de kriterier som skall gälla för beviljande av understöd, och idén är att SFV:s stipendier, understöd och priser alltid skall åter spegla kärnuppdraget som handlar om bildning, kunskap och kultur.

– Det här hänger i förlängningen också ihop med vårt fortsatta arbete att göra arbetsfördelningen mellan de olika finlandssvenska fonderna tydligare. SFV har i år flyttat över studiestipendierna till Svenska studiefonden (se sidan 38), och valt att stöda t.ex. Finlandssvensk Idrott med en klumpsumma, så att idrottsföreningarna kan söka stöd direkt därifrån,

berättar Aura.

De som söker understöd skall alltså i framtiden inte behöva tvivla på om de sökt understöd från rätt instans, eller tvingas fylla i ansökningar på en massa olika ställen. Samtidigt blir behandlingen av ansökningarna proffsigare, då rätt människor utvärderar ansökningarna.

Ny öppenhet

SFV har under Johan Auras tid vid rodret medvetet strävat till större öppenhet. SFV:s olika processer och motiveringarna till besluten – också tråkigare sådana – redo-

visas snabbare och öppnare.

– Det är ingen idé att panta på information idagens värld, det mesta kommer ändå ut. Till en del kan vi i nuläget vara mer öppna även för att våra interna system småningom blivit mer strömlinjeformade. Vi vet helt enkelt mer om var vi ligger under en given tidpunkt. Som målsättning för de kommande två åren har vi ännu att i större detalj redovisa till exempel för hur de olika donationsfondernas medel används.

En annan aspekt av den nya öppenheten är att nomineringarna till SFV:s priser och medaljer i år för första gången skedde öppet – i år kunde vem som helst nominera kandidater för SFV:s folkbildningspris, kulturpris, brobygggarpris samt Folkbildnings- och Hagforsmedaljen.

Topeliuspriset till åländska Annika Orre

Topeliuspriset, det stora finlandssvenska journalistpriset, gick i år till journalisten Annika Orre som arbetar på Nya Åland. Enligt prisjuryn är hon är ytterst produktiv på en liten redaktion, och skicklig på ekonomisk bevakning i landskapet Åland.

TEXT: RABBE SANDELIN, BILD: JANNE RENTOLA

– Jag är glad över att jag som en vanlig journalist på en liten lokaltidning i periferin lyckades ta mig över tröskeln, och stolt över att jag som första åländska journalist på mer än trettio år utsågs till pristagare.

ANNIKA ORRE.

FÖR ANNIKA Orre kom priset som en överraskning.

– Då SFV:s vice ordförande Lisbet Ruth ringde upp från prisjuryns möte kom det som en total överraskning. Jag hade inte en aning om att jag ens hade blivit nominerad, och fick i efterhand veta att jag dessutom brädat många andra, starka medkandidater.

Annika Orre började sin tidningsbana på Sydösterbottens redaktion i Kristinestad i mitten av

1970-talet. Efter journalistikstudier vid Social- och kommunalhögskolan i Helsingfors flyttade hon till Åland år 1980 där hon en kort tid arbetade på tidningen Åland, och sedan på Nya Åland.

Enligt prisjuryns motivering är Orre *”en enträgen journalist som är skicklig på grävande lokaljournalistik. Hon är ytterst produktiv på en liten redaktion och skicklig på ekonomisk bevakning i landskapet Åland. Hon bevisar på ett fint sätt att det går att göra högkvalitativ*

journalistik även på tidningsredaktioner med mindre resurser.”

– Priset gör mig både glad och stolt. Glad över att jag som en vanlig journalist på en liten lokaltidning i periferin lyckades ta mig över tröskeln, och stolt över att jag som första åländska journalist på mer än trettio år utsågs till pristagare.

För Orre är det på sätt och vis en cirkel som nu har slutit sig. 1982 gick publicistpriset till Nya Åland som fötts med buller och bång året

ANNIKA ORRE med sitt diplom. Priset delades ut av SFV:s kanslichef **JOHAN AURA** och Publicistförbundets vice ordförande **HENRIK STENBÄCK**.

innan.

– Och nu har jag, som var med och grundade tidningen, fått priset. Då var jag ung och i början av min karriär, medan jag nu så småningom närmar mig pensionen. Inte på några år ännu, men så småningom.

Enligt Orre är det ett smärre underverk att Nya Åland överlevt så länge.

– Vi har balanserat på kanten till stupet flera gånger. Men tack vare välvilliga finansiärer och en stark läsekrets har vi inte bara klarat livhanken utan också med ären blivit så bra att vi har utsetts till landets bästa lokaltidning flera gånger om på sistone.

Orre tillskriver tidningens journalistiska framgång den behärskade konkurrensen med tidningen Åland.

– Vi vill båda vara bäst, och vi samarbetar inte på något område trots att vi verkar på en pytteliten marknad med bara 28 000 invånare. Nya Ålands resurser är minst sagt begränsade.

För att visa på proportionerna

nämner Orre att hela Nya Ålands omsättning är ungefär lika stor som den förlust Hufvudstadsbladet redovisade året innan tidningen fick de senaste sparkraven på sig.

– Vi väntar oss inte heller att vi ska få större resurser. Därför resonerar vi på ett helt annat sätt än de stora tidningshusen i Svenskfinland, där samarbete nästan har blivit ett mantra för att spara pengar.

Vi väljer att gilla läget. Vi gör det vi vill göra och som är till nytta för att läsarna och tevetittarna skall få den information de behöver om sitt lokalsamhälle. Det är med resurser som med tid; man bestämmer själv vad man lägger dem på.

Annika Orre påminner om att ett pris av detta slag alltid är ett pris för resultatet av ett lagarbete där varje del behövs, där varje del tar ansvar och där alla arbetar hårt och målmedvetet. Hon sammanfattar så här:

– Bakom priset ligger förstas en liten sjö av blod, svett och tårar – men också en hel ocean av glöd, entusiasm och glädje.

Topeliuspriset delades denna

gång ut som höjdpunkt på ett seminarium i SFV:s kulturhus G18 arrangerat av Svenska litteratursällskapet. Seminariet presenterade SLS gigantiska Topeliusprojekt, och presenterade projektets nuläge och kommande utgivning samt en del av Topelius produktion och Topelius gärning som journalist.

TOPELIUSPRISET DELAS sedan 1991 ut gemensamt av Svenska folkskolans vänner och Finlands svenska publicistförbund (tidigare hade organisationerna separata publicistpris). Priset ges enligt statuterna för en aktiv pågående journalistisk gärning, åt en person som ådagalagt betydande skicklighet i sitt journalistiska värv, bestående av såväl originalitet, civilkurage som finess. Prissumman är 5 000 euro. Topeliuspristagaren utses av en särskild prisnämnd med representanter för Svenska folkskolans vänner och Publicistförbundet, bland de kandidater som publicistförbundets medlemmar nominerar.

Satu Torstila

– festfixaren

TEXT: RABBE SANDELIN

Satu Torstila har sedan starten för SFV:s kulturhus G18 år 2005 verkat som fest- och evenemangsarrangör i fastigheten. Nu kommer hon att trappa av på takten och ägna sig åt sina intressen: antik och välgörenhet.

HISTORIEN OM hur Satu Torstila kom att bli festfixare på G18 har både förutbestämda och slumpartade inslag.

– Jag var ju inte ny i branschen. Mitt företag *Satumainen* grundades bland de första i branschen redan 1996. Men det var alltså en slump att jag i tv råkade se en intervju med Henrik ”Sprattis” Pfaller i tv, där han under husets renoveringsperiod spekulerade i den kommande användningen. Min första tanke var: oj vilken fin festsal! Jag ordnade också så att jag kunde ta en preliminär titt på salen innan allt var färdigt.

Då sedan planerna på en uthyrning av salen för olika ändamål slogs fast, presenterade Torstila sina idéer för dåvarande SFV:s kanslichef Christoffer Grönholm, som blev eld och lägor.

– Festsalen i G18 är ju inte bara en festsal i ordets riktiga bemärkelse, den har också lämplig storlek. Det är säkert en av orsakerna till att den i praktiken varit kontinuerligt uthyrd sedan starten, i medeltal fem gånger i veckan.

Satu Torstila påminner om att Helsingfors inte på något sätt är full av festlokaler för uthyrning. Mycket av Torstilas arbetstid inom det egna företaget har gått åt till att hitta lämpliga, intressanta lokaler eller gårdar där olika tillställningar för företag och orga-

nisationer kan ordnas.

– Att festsalen i G18 inte har ett eget kök kändes först som en begränsning. I längden har det ändå visat sig fungera bra, efter att vi fick ett rum där catering och andra arrangemang kunde förberedas. Ett eget kök kunde ju lätt leda till upprepningar – nu kan man välja catering exakt enligt tillställningens art.

Bröllopsbudgetarna har ökat

Arrangerandet av bröllopsmiddagar har funnits med från början. Satu Torstila ser en klar trend. I tillägg till att budgetarna har ökat, har föräldrarnas roll minskat.

– Då föräldrarna förr i världen i praktiken stod för arrangemangen, är de allt oftare idag på sin höjd med som finansörer. Det är brudparet som beställer hela tillställningen, och enligt egen smak ordnar en fest för släkt och vänner.

Satu Torstila lägger alltid ner mycket egen tid på att övervaka att tillställningarna går precis enligt planerna.

– Jag kan tyvärr inte avslöja några saftiga katastrofer, eftersom inga skett. Med god planering och med trygga, mångåriga samarbetspartners fungerar arrangemangen prickfritt. Och lika viktigt: då håller också budgetarna utan överraskningar. Det

enda som under mina år gått snett var att vi två gånger dubbelbokade salen. I båda fallen hann vi dock rädda situationen i god tid.

Galna år på 90-talet

Brudparen satsar visserligen mer på sina bröllop idag, men företagen satsar mindre på grund av den ekonomiska krisen.

– Inte har företagstillställningarna tagit slut, men det rör sig definitivt mindre pengar i branschen än under de ”galna” åren på 90-talet. Ett av våra största uppdrag då var att för Soneras föregångare Tele ordna en kundtillställning med guldgrävartema som pågick en vecka i järnvägsmagasinen nedanför riksdagshuset – komplett med bygata, hus och allt. Sextusen personer deltog för att fira att en miljon mobiltelefoner hade sålts, berättar Torstila.

Idag är tillställningarna mer modesta, men vissa saker är fortfarande viktiga, och andra saker har fått större tyngd än förr.

– Om tillställningen skall ha ett tema som på något sätt hänger ihop med verksamheten är det viktigt att idén kommer från företaget eller organisationen själv. Efter att en lämplig festplats hittats, måste också själva inbjudan utformas bra och lockande, berättar Torstila.

Då man förr kunde festa hela

...Satu Torstila

natten igenom hör det till dagens kutym att man i inbjudan även meddelar när festen tar slut. Och det kan vara rätt så tidigt på kvällen.

– Visserligen kan serveringen vara frikostig och baren öppen. Men de flesta har ansvarsfulla arbeten de skall till nästa morgon, eller så väntar en barnvakt hemma. Råsupandet man såg för tjuo år sedan har minskat betydligt.

Historia och antik intresserar

De evenemang Satu Torstila är mest stolt över att hon arrangerat är utställningarna "Ett hem", som markerade riksdelningen 1809, och "Hemmet i Helsingfors – hjärtat i Berlin", som år 2012 tillägnades Helsingfors största arkitekt, Carl Ludvig Engel.

– Man kan med fog säga att utställningarna troligen inte kunde ha genomförts med någon annan organisation i ryggen än SFV. Festsalen var förstas omöjlig att hyra ut under utställningsperioderna, men intresset och stödet var från början stort.

Torstila säger att man ibland i jobbet stöter på guld; det fina samarbetet med museiexperter och antikhandlare, samt med Gr8:s egen personal, gjorde att arbetet med utställningarna inte egentligen alls kändes som arbete.

– Allt flöt på så bra, alla drog åt samma håll, inget var omöjligt.

Men arbetet är inte slut än. Fortfarande lobbar Torstila för att staden borde arrangera en permanent utställning om Engel.

– Det behöver inte vara ett traditionellt museum. Det kan vara beskrivande historiskt material, arkitekturritningar och några föremål i samband med ett café till exempel. Nu söker turisterna förväntas efter mer information om

mannen som på ett så påtagligt sätt skapat stora delar av Helsingfors centrum. Det är underligt att staden inte vaknat i den här frågan.

Satu Torstilas intresse för historia och antik är dock av betydligt äldre datum.

– Under studietiden i Hanken jobbade jag i Nyholms antikaffär på Fabiansgatan, som på den tiden

hörde till de mest ansedda antikaffärerna i stan. Det var den bästa undervisningen i vad som är värdefullt och vackert.

Arbetet i antikaffären hade även positiva konsekvenser för framtiden.

– Då vi hade lördagsöppet traskade det ofta in antikintresserade direktörer från olika företag. De kontakterna kom bra till pass då jag sedan startade mitt evenemangsföretag.

Välgörenhet och husrenovering

På Gr8 verkar idag nya fest- och bröllopsfixare. Satu Torstila kommer ändå att ha händerna fulla.

– Jag har festbeställningar inbokade ännu för år 2014. Det är bland annat gamla stamkunder som jag gärna ordnar jubileumsfester åt. Sedan bor jag i ett trehundra år gammalt hus, så alla förstår att det finns oändligt mycket att sysselsätta sig med där, både i huset och i trädgården.

Torstila kommer också att ägna mer tid åt välgörenhet; hon siktar på att bidra till Röda Korsets verksamhet, och till att hjälpa barn. Hennes kontakter från arbetslivet kommer också att vara till stor hjälp här. Nätverk är något Satu Torstila kunnat, långt innan ordet kom på modet.

– Om man nu skall ge goda framgångstips till unga företagare eller andra så kanske det är skäl att betona kontakterna till andra människor. Bygg långvariga samarbetsteam med andra, baserade på ömsidigt förtroende, och också på att du själv alltid håller vad du lovar. Det betyder även att du måste bidra med din kunskap och göra saker där du inte alltid väntar dig avkastning i pengar. Men det är så mycket mer värdefullt! ♦

Knastertorr forskning som framförs i en fartfylld, rolig och underhållande presentation. En forskare som med alla medel involverar, engagerar och inspirerar publiken – får den att skratta eller gråta. Nu gäller det nämligen att samla röster och koras som vinnare. Tävligen heter Science Slam.

DEN SISTA julveckan går mot sitt slut. På Svenska litteratursällskapet (SLS) bänkar sig en blandad åhörarskara i festsalen som är så gott som fullsatt. Doft av glögg och frukter blandar sig med ljudet av prat och bladdrandet i böcker som säljs i bokcaféet längst bak i salen. Inom några minuter kör programmet igång; för första gången ordnas på svenska en *Science Slam* på SLS, med anledning av Vetenskapsdagarna i Helsingfors.

Science Slam har en lång historia inom universitetsvärlden. Det är frågan om en komprimerad och kort, maximalt tio minuter lång presentation av forskningsrön inom det egna forskningsområdet. Presentationen skall helst vara rolig och underhållande och åhörarna en skara ickeinvigda. Syftet med Science Slam är att popularisera forskningen och kanske i viss mån förändra bilden av den: jo, forskning kan också var roligt och underhållande! Och det hela är en tävling. Inte så att åhörarna bedömer forskningens meriter, utan att de tar ställning till hur det ser ut och hur det låter. Vem höll det bästa föredraget, helt enkelt.

Utstyrsel och rekvisita

Man får gärna vara utklädd då man "scienceslammar", men ing-

Science slam gör vetenskap underhållande

TEXT OCH BILD: CHRISTINE SKOGMAN

Då publiken röstar om vinnaren kan även frisyren vara ett kriterium.

en av de fem som vågar sig upp på scenen denna torsdagskväll har satsat på en utmärkande utstyrsel. Däremot är intressanta föremål medtagna och används i presentationerna; **Charlotta af Hällström-Reijonen** smätter med ridpiskan som en del av inledningen till sin föreläsning *Tortyrinstrument, fyrverkeripjäser och rulltrappor*. **Caroline Sandström** igen har plockat med sig en stor kniv och pratar inlevelsefullt om genus i svenskan, om skillnader i dialekter vad gäller t.ex. genus och föremål.

Tre av fem föredragshållare denna kväll är språkvetare. Det verkar som om språkvetarna hör till en modig skara och programchef, konferencier **Agneta Rahikainen** – en av arbetsgruppsmedlemmarna som funderat på SLS: s program under Vetenskapsdagarna

na – medger att det nog har varit en utmaning att hitta forskare som varit villiga att ställa upp. – Men vi är mycket nöjda över att det nu ordnas här på SLS. Om det blir den succé vi hoppas på ordnar vi det nog igen, säger hon glatt några minuter innan programmet kör igång.

Improvisationsteatern **Stjärnfalls** medlemmar, **Johanna af Schultén**, **Anja Bargum** och **Elisabeth Öhman**, kommer in på scenen, presenterar sig och förklarar kort för åhörarna vad improvisationsteater går ut på. Publiken kommer fort igång och ropar ord av olika slag till skådespelarna som om och om igen i olika scener får publiken att kikka av skratt. Ett bra sätt att bädda för det kommande.

Glädjande nog har både man-

Improvisationsteatern **STJÄRNFALL** har både fart och fläng.

THOMAS VIKBERG.

liga och kvinnliga forskare vågat sig på Science Slam. **Charlotta af Hällström-Reijonen** är först ut och ger en genomtänkt föreläsning med roliga vändningar. **Andreas Häger** (*Välkommen till bibelbältet!*) och **Thomas Vikberg** (*Gesällundervisning*) är kvällens modiga män och ger varsin föreläsning som är rätt saklig men med inslag humor. **Åsa Mickwitz** föreläser under rubriken *There is nothing to writing. All you do is sit down at a typewriter and bleed*. Det är en genomtänkt och helgjutten föreläsning, utformad som en berättelse och innehåller en stor dos humor i både ord och bild. Jo, forskarna har verkligen försökt få in humor i sina föreläsningar, men då man lyssnar till dem inser man hur svårt Science Slam är. Även om man lyckas formulera

CAROLINE SANDSTRÖM hade en kniv som rekvisita.

ra sig kort och koncist, vilket för många forskare kan vara verkligt svårt (men ack så nyttigt), så är det verkligen en konst att kunna paketera det hela i en underhållande föreställning. Jag sitter och undrar hur mycket tid de satt ner på dessa föredrag...

Då den sista föredragshållaren, **Caroline Sandström**, underhållit färdigt gäller det att rösta fram vinnaren. **Agneta Rahikainen** berättar kort för publiken hur röstningen går till: man får ha vilka kriterier som helst, t.ex. får frisyren var den avgörande faktorn. Man får även rösta på flera tävlare. Publiken röstar genom handuppräknning och vinnaren är klar. **Åsa Mickwitz** blir klar etta, men alla forskare får komma fram och ta emot ett välförtjänt pris.

– Det är rätt svårt att få ihop

CHARLOTTA AF HÄLLSTRÖM-REIJONEN lät piskan vina.

ÅSA MICKWITZ, vinnare.

en kort och bra presentation av den här typen. Jag utgår alltid från en idé, som måste infinna sig först innan jag bygger upp resten av presentationen kring den. Det är kreativt arbete, säger Åsa, som några gånger tidigare deltagit i liknande tillställningar. Hon undervisar bl.a. i retorik och vet med andra ord vad som förväntas. Förberedelserna tar längre än man kunde tro.

– Det tar ganska länge att förbereda ett tio minuters föredrag av den här typen. Jag lade ner fem till sex timmar på att förbereda föredraget. Men det är rätt roligt. Jag deltar nog gärna igen, säger hon med ett leende. ◆

Om ett år minns ingen vem som fick Finlandiapriset, svarar Ulla-Lena Lundberg anspråkslöst på frågan om hur hon har klarat medierumban efter att hon fick Finlandiapriset i december 2012.

TEXT & BILD: BENITA AHLNÄS

I Finlandiaprisets kölvatten

HON ÄR både glad och samtidigt ödmjuk inför all uppmärksamhet samtidigt som hon tycker att allt ljus har riktats på hennes prisbelönta roman *Is* medan andra böcker har hamnat i skuggan. Hon medger att synligheten är plågsam samtidigt som hon anser att hon inte har rätt att dra sig undan offentligheten. Den prestigefyllda belöningen förpliktar. Hon tröstar sig med att hon inte behöver kröna sin efterträdare.

Sådan är hon – Ulla-Lena Lundberg. Vi har kommit överens om en intervju i hennes hem i Borgå där så många andra medierepresentanter har suttit och försökt ställa kloka frågor. Innan frågestunden googlade jag "Ulla-Lena Lundberg". Resultatet blev 631 000 träffar på 0,17 sekunder. Det betyder att det mesta har sagts och skrivits om Finlandiapistagaren 2012.

Medan Ulla-Lena Lundberg ställer fram några Runebergstårtor som tilltugg till teet som hon serverar löper tankebanorna kors och tvärs i intervjuarens hjärnkontor. Hur få igång ett samtal med nya infallsvinklar?

Många av Svenskbygdens läsare vet att Ulla-Lena Lundberg tre gånger varit nominerad för Finlandiapriset:

år 1987 med romanen *Sand*, 1989 med romanen *Leo* och 2001 med romanen *Marsipansoldaten*. År 2012 blev det alltså fjärde gången gillt för henne med romanen *Is*.

Juryn, bestående av tre personer traggade sig igenom årets bokproduktion för att i bokflödet fiska upp sex verk för Finlandiapriset. Ulla-Lena är inte sen att påpeka att två av jurymedlemmarna läste den mycket berömvärda finska översättningen av *Is* och att den tredje läste boken på originalspråk.

Vilka var de medtävlande böckerna? De var *Maibinnousu* av Riikka Alaharja, *Popula* av Pirjo Hassinen, *Dora, Dora* av Heidi Kõngäs, *Nälkävuosi* av Aki Ollikainen och *Mr. Smith* av Juha Seppälä.

Det torde vara allom bekant att president Tarja Halonen var enväldig domare och att hon ansåg att Ulla-Lena Lundbergs *Is* skulle prisbelönas.

"Jag förälskade mig i *Is*!" President Halonens utsaga kommer med största sannolikt att gå till hävderna. Likaså bilden som pressen kablade ut vid prisutdelningen där den enväldiga domaren omfamnar författaren till boken som hon har förälskat sig. Samti-

ULLA-LENA LUNDBERG,
Finlandiapistagare 2012.

Läs Tove Fagerholms recension av vinnarboken på sidan 22.

Ett utdrag ur boken publicerades som "Läsbiten" i Svenskbygden 3-2012.

digt fanns nyheterna på nätet och i tv-utsändningarna. Tidningarna fylldes av referat och kommentarer följande dag. Finlandiapriset säljer bra både gällande lösnummer av tidningar för att inte tala om boken i fråga. Det fusionerade Schildts & Söderströms förlag gnuggade händerna och fröjdade sig över stigande upplagesiffror. Hufvudstadsbladet publicerade en jättebild på den färska pristagaren med vännerna från förlaget, **Elisabeth Jansson, Tapani Ritamäki** och **Mari Koli**, på väg till prisutdelningen.

Hur har romanen *Is* mottagits av recensenterna och varför slits boken nästan från bokhandelsdiskarna medan reserveringslistorna på biblioteken är långa? Den första frågan lämnar Ulla-Lena Lundberg obesvarad. Till åtskillnad från vissa andra författare kommenterar hon aldrig sina recensioner. Däremot har hon synpunkter på det hon tror att intresserar läsarna.

Det finns tre läsarkategorier enligt Ulla-Lena Lundberg. De är finlandssvenskarna som väster sig vid skildringarna av familjen och den efterkrigstida miljön, de finskspråkiga som ser det andliga innehållet och i likhet med finlandssvenskarna upplevde efterkrigstidens knappa materiella förhållanden men också det dyrköpta framtidshopp, som rikssvenska läsare kan se som en idyllisering.

Över 100 000 sålda exemplar på finska! Bokhandlarförbundet rapporterar att *Is* var det mest sålda skönlitterära verket i december 2012. Det är ovanligt att en finlandssvensk bok blir en så stor försäljningsframgång på finska som *Is* har blivit. Hur är det möjligt,

Ulla-Lena Lundberg

Född 14.7.1947 på Kökar, Åland

Bor i Borgå och i Mariehamn

Debuterade 1962 med lyriksamlingen *Utgångspunkt*

Skrivit utöver lyrik, romaner, rese- och faktalitteratur och hörspele, sammanlagt 21 verk.

Filosofie magister 1985

Filosofie hedersdoktor vid Åbo Akademi 1993

Statlig konstnärsprefessor 1994-99

Svenska Akademiens Finlandspris 1990

Runebergspriset 1998 för romanen *Regn*

Svenska kulturfondens stora pris 1998

Tidningen *VI*: s litteraturpris för romanen *Marsipansoldaten* 2001

Stina Aronsons pris 2004

Ålandsbankens kulturpris 2006

Tollanderska priset 2011

Finlandiapriset 2012

ULLA-LENA LUNDBERG vid sin välfyllda bokhylla i Borgåhemmet.

frågar man sig samtidigt som man vet att en god produkt inte känner av några språkbarriärer. I fallet *Is* handlar det om den briljanta översättningen till finska av **Leena Vallisaari**.

– Hon har faktiskt översatt alla mina böcker sedan *Leo* (1989), säger Ulla-Lena Lundberg, och det är jag henne väldigt tacksam för.

Leena Vallisaaris far var präst vilket bidrog till att boken fick sina riktiga kyrkliga termer på finska. Ulla-Lena Lundberg har litat på sin översättare. Hon har fått fria händer. Resultatet har blivit det bästa tänkbara.

Färdig med *Is*, säger sig Ulla-Lena Lundberg vara efter det att hon har överlätit den till läsarna. Skrivprocessen har tagit cirka två år medan materialet har funnits i hennes huvud en betydligt längre period.

– Det är ingen idé att börja skriva innan det är dags att skriva, menar Ulla-Lena Lundberg.

Detta som tröst till författare och skribenter som har gått ner sig i hopplöshetens träsk inför arbeten som aldrig blir utförda trots goda intentioner.

Hur Finlandiapristagaren arbetar är en fråga som ställer sig osökt. Ulla-Lena Lundberg avslöjar att hon från och med år 2000 gick in för att skriva på dator i en känsla av underlägsenhet inför tekniken. Med saknad minns hon sin elektriska skrivmaskin som han hade i bruk på 1980- och 1990-talen. Hon kunde vad maskinen kunde, och det var ett mera jämlikt förhållande.

Här lämnar vi Finlandiapristagaren med siktet inställt på nya projekt.

Utbilda, utveckla och investera i alla medborgare!

Johan
AURA

Kanslichef, Svenska folkskolans vänner

ENLIGT EN rapport från FN (*Ageing in the 21st century: A Celebration and a challenge*) finns det för första gången fler människor på jorden som är över 60 år gamla, än vad det finns människor under fem år.

VÄRLDEN BLIR stadigt äldre, och proportionen äldre människor växer också snabbare än någon annan åldersgrupp – den förväntas nå en miljard individer inom loppet av knappt tio år. Denna generation äldre är mer förmögen, har bättre hälsa, och är aktivare än vad äldre varit någonsin förut. I gruppen räknas också in ett växande antal personer som mycket aktivt deltar i samhällslivet; i frivilligarbete, som lärare och tutorer, som entreprenörer och ledare – och som också ivrigare än förr delar med sig av sin kunskap och sina erfarenheter. Eller som FN-rapporten formulerat det: ”En växande reservoar av kunskap och erfarenhet”.

SENIORERNA KAN rädda världen, men ändå ställer samhällsmaskineriet idag till en rad hinder för denna generation. Ungdomen idoliseras på alla plan, och i företagsvärlden tenderar det ekonomiska klimatet att favorisera yngre anställda framom äldre, som lätt anses kunna bortrationaliseras.

ETT ANNAT stort problem är förstås att mycket av det viktiga arbetet som utförs, och som håller samhället igång, inte syns i den officiella statistiken eller i de ekonomiska kurvorna. Det finns t.ex. inget pålitligt sätt att mäta den enorma mängd frivilligarbete som speciellt de äldre gör för familjerna (och därmed för hela samhället). Det finns inga riktiga indikatorer på det enorma tilläggsvärde som därmed skapas.

I VÅRA finska förhållanden räknar man nu med att cirka en fjärdedel av befolkningen år 2030 är över 65 år gammal. Invandring kan avhjälpa en del, men det är uppenbart att försörjningsbalansen i ett traditionellt ekonomiskt system kommer att utgöra en nästan omöjlig ekvation. Men i kombination med ett nytt synsätt på seniorerna kan också de här stora sociala förändringarna tacklas.

PÅ SFV sätter vi inga åldersgränser när det gäller vårt uppdrag, att vara en folkrörelse för bildning, kunskap och kultur. Den här verksamheten kan ses som en stark investering i att utbilda och utveckla alla medborgare – med målet att skapa ett framgångsrikt Finland även i morgon. Så även om man också lagstiftningsvägen kommer att vara tvungen att göra något åt t.ex pensionsåldern, så kommer SFV inom alla verksamheter där vi är med att sikta på att alla, oberoende av ålder, kan utbilda och vidareutveckla sig, och hitta meningsfullt innehåll i livet. Hela livet.

Julens läslycka

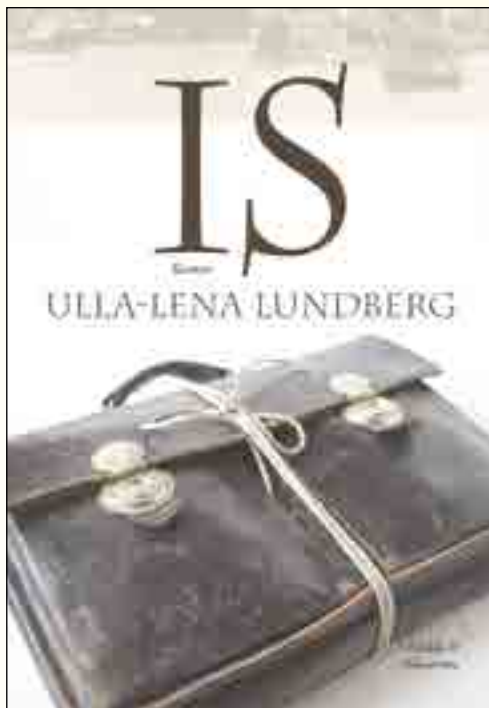
När jag sent om julaftonen med en suck av välbehag öppnade julklappsboken Is tänkte jag på att tusentals finländare kanske samtidigt höll i Ulla-Lena Lundbergs roman och glädde sig åt stundande läslycka.

ÄMINSTONE ATT döma av kommentarer på Facebook har Is varit julläsning nummer ett.

För mig blev Is just den läsoplevelse jag helst vill ha: också när jag inte hann läsa tänkte jag hela tiden på boken. Till och med i drömmen dök den upp. Och när jag hunnit läsa från pärm till pärm fortsatte romanen att leva inom mig. Det kändes svårt att öppna en ny bok, jag ville inte lämna mina tankeströvtåg jag behövde dröja kvar. Kanske enda sättet för mig att avsluta julens läslycka är att formulera vad jag egentligen tänker om boken.

Det är inte en egentlig recension jag vill skriva utan en tanke- och känslökarta.

Jag har reflekterat över hur mycket förhandsinställningen till en bok påverkar läsoplevelsen. Som gammal Ulla-Lena-beundrare förutsätter jag att jag ska tycka om boken. Jag öppnar den med kärleksfull förväntan. Jag är redan hemma i språket, det möter mig med välkänd förtrogenhet. Ett Finlandiapris förstärker naturligtvis förväntningarna. Enthusiastiska recensioner gör sig påminta. Blir jag euforisk som Pia Ingström? Utan tvivel upplever jag

Ulla-Lena Lundberg: Is.

Schildts & söderströms 2012.

läslycka och välbehag. Jag läser inte som i trans. Jag läser med ovanlig långsamhet. Jag har ingen förståelse för recensioner som nedlåtande talar om bygderoman. Skapar inte alla romanförfattare sin egen bygd som förankrar texten i den fiktiva verkligheten? Jag märker också att jag helst vill hålla mig kvar på Öarna. Det rätt långa avsnittet då prästen reser till Borgå läser jag med mindre intensitet.

FÖR MIG är Is mycket mera än en roman. Den är samtidigt ett stycke kulturhistoria, bygdehistoria, kyrkohistoria, och en kärleksförklaring till en bygd och dess befolkning. Det är en text i Proust anda. Ulla-Lena har gett sig ut på spaning efter sin

egen familjehistoria, framför allt har hon spanat efter sin far, som hon knappt minns. Ändå har den lilla barnakroppen bevarat minnet av en kärleksfull famn, det finns outplånliga minnesspår i alla sinnen. Jag tror inte att sinnena någonsin glömmes. Kanske Ulla-Lena genom att återskapa sin far äntligen fått en möjlighet att lära känna honom.

IPROUST anda lyckas Ulla-Lena inte bara med konststycket att upptäcka den tid som flytt, utan hon återskapar den också till ett klart och vibrerande NU. Med orden som nyckel öppnar hon en liten dörr mot tidlösheten och släpper in sina läsare till en plats som blivit oåtkomlig för

Till läsaren: nästsista stycket innehåller en s.k. spoiler

glömskan. Är den platsen Kökar? I varje fall är det Ulla-Lenas Kökar, oberoende vad Kökar-borna själva tänker och tycker, och nu delar hon den platsen med sina läsare.

Jag får en obetvinglig lust att resa till Kökar, fastän jag vet att inget besök motsvarar den mentala resa man kan göra tack vare en välskriven roman. Allt ser jag redan inom mig: kyrkön, kyrkogården, själva kyrkan, prästgården, havet...

ULLA-LENAS ROMAN är befolkad med livsvarma människor. Aldrig har jag väl läst maken till beskrivning:

Han älskade öborna med deras räv bakom örat, varggrin och bockfot, deras rätta ull och lånta fjädrar, deras hartassar och tigerhjärtan. Snabba kast och slängar, hela Guds rörliga skapelse förkroppsligad i glimtar och blänk... Ett leende över alltsammans, snabbt borta snabbt återkommande. Utanför kategoriserandet och moraliserandet, tänker prästen.

Öborna träder fram i helfigur, äkta och trovärdiga, fyllda av både glädje och sorg, tro och tvivel, vardagsmödor och hemliga drömmar, försynt hänsynsfulla och otvunget sociala på samma gång. De samtal och tänker och både ord och tankar får det utrymme som krävs.

Med alldeles speciellt intresse läser jag Post-Antons funderingar. Hans ord inramar, fördjupar och förutser det som sker och skall ske. Han står för både förord och efterskrift och skriver in sig själv i berättelsen. Han besitter en uråldrig visdom och insikten att verklighe-

ten är större och mer gåtfull än vi anar, att det finns en dold dimension bortom tro och vantro som man bara kan nå om man lyssnar inåt.

DEN ENERGISKA lilla prästfrun kommer mig oväntat nära fastän jag tycker hon är alltför sträng och konsekvent i förhållandet både till barnen och sin älskade make. Jag tror att hon måste vara sådan hon var, den fasta klippan som inte fick rämna. Jag känner igen mig själv i hennes rastlösa effektivitet. Hon måste flänga på för att inte komma sig själv för nära. Hon arbetar i vrede och frustration och ställer alltför höga krav på sig själv. Jag känner oändlig medkänsla och sympati när hon gråter lutad mot den varma komagen.

BEHÖVER JAG säga att jag älskar den samvetsömma hjärtgoda och innerligt medmänskliga prästen? Inte heller han kunde vara annorlunda.

Läkaren med sin samvetsnöd, sorg och ångest blev jag också djupt fäst vid och jag kände att hennes livsöde blev ett viktigt kontrastinslag i berättelsens väv.

ULLA-LENAS SPRÅK är okonstlat, äkta och rättframt utan skönmålningar, och fullständigt osentimentalt. Hon ÄR i sitt språk. Det flödar som naturlig andning i en rytm som liknar vågornas rörelser. Läsningen präglas av denna rytm och följer samma andning. Hur bråttom människorna än har, hur prästfrun

än ilar, hur idoga öborna än är i sina bestyr finns det en märkvärdig långsamhet i texten. Det har att göra med berättelsens puls. Jag tycker om berättande som tar tid på sig, som är noga med detaljerna utan att ändå förlora sig i oväsentligheter. Jag gillar att känna hur snaran långsamt dras till. Ju närmare slutet jag kom desto långsammare blir min läsning. Prästen trampar flinkt på cykeln rätt mot sin död medan jag drar ut på läsandet. Jag vill inte höra isen brista. Som i ultrapid ser jag prästen dyka efter sin portfölj, en gång, två gånger, och så ligger den där på iskanten, men det var ju inte den jag ville rädda!

Så skenbart lätt och utan brådska löper texten bara hos en stor berättare med djup förankring i sitt stoff.

DET ÄR märkvärdigt att en roman där det ryms ångslan, ångest och sorg likväl blir en läsoplevelse som fyller mig med glädje och ljusskimrande bilder.

Tove Fagerholm

Hoppets långa resa

Den som besökte strömmingsmarknaden i Helsingfors i höstas noterade kanske att det bland de vackra och välbekanta segelskutorna också låg en ny bekantskap, under estnisk flagg: Hoppet från Haapsalu, eller Hapsal.

FAST NY är hon ju inte eftersom hon löpte av stapeln första gången för nästan 90 år sedan, år 1926, i Spithamn i Estland. Nu helt ombyggd i Valkom i Lovisa, och försedd med ny rigg i Mariehamn. För alla som redan gett upp Hoppet var åsynen omtumlande. Men där låg hon, vacker som en dröm. Olyckskorparna kom alltså på skam. För sådana har det funnits gott om.

Men vägen dit har varit lång, och krävt enorma uppoffringar. Framför allt av två hängivna finlandssvenska folkbildare, **Christoffer Grönholm** och **Sten Westerholm**. Den förre tidigare kanslichef på SFV, den senare folkhögskolrektor, först i Närpes och sedan i det svenska Estland. Och den tredje **Birgit Eldh**, hemma från Spithamn, och nu återbördad dit.

Den sista i sitt slag

Låt oss rekapitulera historien. Hoppet byggdes åren 1925–26 i Spithamn, en av byarna längst ute på Nuckölandet, den forna svenskbygden i nordvästra Estland. Skutbygget var en stark tradition på Nuckö, och man hade byggt en lång rad skutor i samma stil. Och fortsatte med det ända tills järnridån under kriget drogs ner över Estland och de flesta estlandssvenskarna flydde över till

Sverige. I den vevan förstördes också de flesta gamla skutorna.

Men ett fartyg räddades undan förgängelsen: Hoppet. Och det för att hon redan på sin första resa 1927 såldes till Finland, och kom att förbli här under hela sin aktiva tid, fram till mitten av 1960-talet.

Efter en kort parentes på Åland såldes hon 1928 till Vålox i Borgå landskommun, som förblev hennes hemhamn i ungefär tjugo år. Hon användes i huvudsak för frakter längs den sydfinländska kusten, men under kriget också för transport av materiel och soldater. Under hösten 1944 deltog *Hoppet* i en omfattande operation från Hangö till Dagö, där många andra skutor kördes sönder på den estniska kusten. Men *Hoppet* klarade sig tillbaka, med både tur och skicklighet.

Från Vålox köptes hon 1947 till Hitis i Åboland, där hon likaså gick i fraktfart tills hon 1953 såldes till Saltvik på Åland. Frakterna fortsatte – ved, virke, sand, grus etc. – ända tills hon avregistrerades 1965 och såldes till Stockholm, nu som fritidsbåt.

Räddad undan förgängelsen

I Sverige gick *Hoppet* genom många händer, och låg under långa tider vid Strandvägskajen i centrala Stockholm. Under 1970-talet grundas förening-

Stockholm 2005.

Lovisa 2010.

en "Hoppets vänner", för att rädda den allt skröpligare damen. År 1982 köps hon av paret **Leif Westberg** och **Marie-Louise Strandborg**, som påbörjar en ordentlig renovering. Hon ligger bl.a. i olika reprisar på både Mälmarvarvet och Beckholmsvarvet.

Men det hela blir övermåttigt, och i samband med ett haveri under en seglats från Stockholm till Visby vid millenieskiftet får den dåvarande ägaren **Filip Sauer** småningom nog. Sommaren 2001, då skutan efter haveriet

ligger illa tilltygad i Visby hamn, får **Birgit Eldh**, då rektor för det privata Donnergymnasiet på Gotland, plötsligt syn på *Hoppet*. Eftersom **Birgit** har sina rötter i Spithamn klack det naturligtvis till ordentligt i henne, inte minst som hennes far varit med om att bygga skutan! Det skulle emellertid ännu gå ett år innan *Hoppet* slutligen såg nytt ljus. Delvis av en slump.

Det råkade sig nämligen så att **Sten Westerholm** och **Birgit Eldh** ett år senare, sommaren 2002, träffades i Spithamn. Han hade sedan många år varit aktivt verksam i Estland, först utgående från sin rektorspost vid SÖFF, Svenska Österbottens folkakademi, och sedan vid den nygrundade Svenska folkhögskolan i Estland, först på Pasklep på Nuckö och sedan i Hapsal. Och han var intensivt en-

gagerad i att återknyta kontakten till de gamla svenskbygderna, och samarbetade aktivt med folkhögskolor i både Sverige och Danmark. Men också med Donnergymnasiet på Gotland, och dess rektor **Birgit Eldh**.

Hon igen hade, i likhet med många andra svenskar med rötter i Estland, igen börjat tillbringa somrarna på Nuckö, i barndomens Spithamn. (Och numera pensionerad är "Larsas **Birgit**" sedan två år t.o.m. fast bosatt där; se Skärgård 4/2012). Och nu berättar **Birgit** för **Sten** att hon sommaren innan sett *Hoppet* i Visby, och att den nu är till salu. **Sten** framkastar, mest på skämt, att man ju borde köpa henne, och ta henne tillbaka till Estland. Och att han med sitt förarbrev kan vara befälhavare!

Resten är, som det heter, historia. Men lätt var det absolut inte.

En nästan övermäktig uppgift

Den första chocken kom redan vid den första ordentliga inspektionen, sedan skutan inköpts och tagits upp på Beckholms varv i Stockholm (f.ö. i samma docka där regalskeppet *Wasa* togs upp). Den var i betydligt sämre skick än man först trodde, och man vidtog därför snabba åtgärder för att lappa det värsta, bl.a. med bastant ekvirke man via kontakter fick från kyrkans skogar på Gotland.

Under höstarna och vintrarerna 2003–2004 och in på 2005 påbörjades återuppbyggnadsarbetet. **Westerholm** skaffade arbetskraft från Estland, i huvudsak från Hapsal där han då bodde,

HOPPET i juli 2012 efter att hon fått sin rigg i Mariehamn.

ALLAN PALMER

...Hoppet

som rektor för Svenska folkhögskolan i Estland – Roots Rahvaülikool Eestis. Han lät också fälla flera furor ute i Spithamn, från den skog som igen tillhörde Birgit Eldh. Man ville ju symboliskt ha virke från Hoppets hemhamn!

Man bildar också 2003 en insamlingsstiftelse i Sverige (bl.a. för att kunna återbetala det lån Birgit Eldh personligen hade tagit), men det visar sig snart att det krävdes rejälare tag, både vad gällde finansiering och renovering. Det är nu SFV träder in på arenan, med Christoffer Grönholm som idéspruta och finansiell backup.

– Christoffer tänkte på denna kanske lite galna idé och lovade hjälpa till med finansieringen via SFV. Det var från första början ett seriöst projekt med ett klart mål.

Som stöttor bildas ett bolag, *Rederi Hoppet Ab*, och en understödsförening, *Garantiföreningen för folkhögskolan Hoppet rf*. Den djärva planen är att *Hoppet* en dag skall fungera som en seglande folkhögskola, med syfte att binda samman ungdomar runt Östersjön.

Bolaget ägs av tre parter: *Garantiföreningen för folkhögskolan Hoppet*, *Svenska folkhögskolan i Estland* samt *Donnergymnasiet* i Sverige. Gemensam nämnare för de två förstnämnda är Svenska folkskolans vänner, med sitt nät av folkhögskolor, däribland Kuggomskolan i Pernä, med skolans knowhow ifråga om båtbygge. En viktig samarbetspart är det estlandssvenska museet i Hapsal, *Aibolands museum*.

Eldsjälar för det svenska Estland

Christoffer Grönholm engagerar sig personligen starkt i projektet, och bildar tillsammans med Westerholm den duo på vars ax-

Olika årgångar bottenbjälkar: ursprungliga, tidigare utbytta på Beckholmen i Stockholm, och helt nya. Valkom, Lovisa i oktober 2006.

Före sjösättningen i Lovisa, juni 2010.

Hoppet åter i vattnet, juni 2010.

lar *Hoppet* i huvudsak vilar. Grönholm som styrelseordförande för rederibolaget och Westerholm som vd.

– Det var inget romantiskt och blåögt infall av Christoffer och mig, utan en konsekvent följd av ett mer än tioårigt samarbete kring hjälpen till de återvändande estlandssvenskarna att återskapa sin historia i det nya och självständiga Estland.

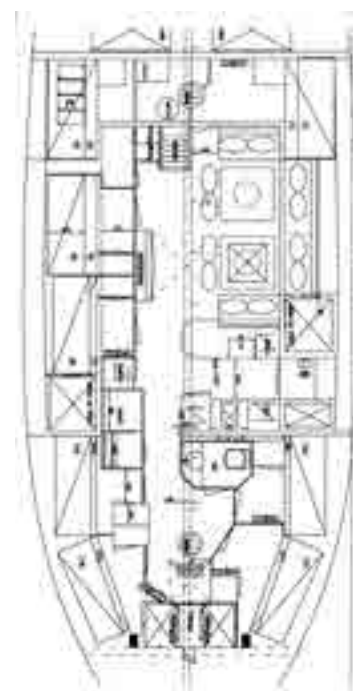
Inom SFV hade man länge engagerat sig starkt för svenskbygderna i Estland, ett arbete som går tillbaka ända till 1800-talet. Då tog estlandssvenskarna modell av Svenska folkskolans vänner, och grundade Svenska odlingens Vänner i Estland. Westerholm berättar att hans och Grönholms samarbete började redan under 1980-talet.

– Det var i den gamla svenskbygden i västra Estland vi första gången möttes. Den första konkreta insatsen var återuppbyggnaden av S:t Olofskyrkan på Ormsö.

Förutom engagemanget för estlandssvenskarna var bägge utpräglande folkbildare.

– Våra intressen sammanföll helt. Vi beslöt att försöka återskapa en svensk folkhögskola i det nya Estland och hjälpa de sakta återvändande estlandssvenskarna att skapa sig en ny framtid i landet.

Christoffer Grönholm var ju en person som lätt blev engagerad, och också hade förmågan att entusiasmera andra. I backspegeln är det lätt att kritisera honom och SFV för att man med *Hoppet* bokstavligen tog sig vatten över huvudet. ”Rena skrotfartyget!”, lät det ofta spefult, inte minst när *Hoppet* strax före jul 2005 äntligen anlände per landsväg till Valkom, och man kunde se hur illa medfaren damen var.

Hoppet blir som ny

Återuppbyggnaden inleddes alltså redan på Beckholmen i Stockholm, men man insåg rätt snabbt att skutan måste över till Finland för att projektet skulle kunna genomföras. En bidragande orsak var att SFV ägde Kuggomskolan, med dess kunskap om båtbyggeri. Dessutom hade man i Lovisa nyligen sjösat *Österstjernen*, en replika av en paketjakt från 1800-talet, och hade därmed samlat på sig ansenligt kunnande vad gäller byggande också av större skutor.

Ansvarig båtmästare för den nya *Hoppet* blev **Lasse Kiiski**, som också lett arbetena på *Österstjernen*. Kiiski är själv från en gammal båtbyggarsläkt på det tidigare finska Tytärsaari i östra Finska viken.

Efter transporten från Stockholm, på ett långtradarläp som kom med till Åbo, låg *Hoppet* först en tid på kajen i Valkom. Sommaren 2006 hyrdes hon in i en nybyggd hall, efter att dittills ha legat under en temporär presenning.

– Den 15 april 2008 spikade vi fast den hundrade bordläggningens plankan i det nya skrovet! Med kaffe och tårta bland spånorna!

Sommaren 2009 var skrovet färdigbyggt och i september samma år inleddes drevningen. Samtidigt påbörjades däckarbetet, som pågick fram till sommaren 2010.

Sjösättning nummer två

Den 10 juni 2010 var det äntligen dags för helt förnyade *Hoppet* att åter sjösättas, 84 år efter den första sjösättningen. På plats i Valkom var alla som varit engagerade i återuppbyggnadsarbetet. En av dem **Mikael Reuter**, ny styrelseordförande för Rederi Ab Hoppet.

– Hoppet är vår vän och vi dess löften tro, lätten Hoppet fara i sjön, yttrade han då galeasen åter krusade vattenytan.

Och vi läser vidare i lokaltidningen (ÖN 12.7.2010): ”Det vackra skrovet svävade i luften innan det mjukt landade i vattnet. Alla båtar i Valkom hamn lät sirenerna ljuda, en välgångsönskning till Hoppet. [...] Det strålande solskenet hade lockat både dem som arbetat i projektet och skudentusaster till hamnen. Sjösättningen inleddes med en shantysång. Från Hoppets däck hölls tal.”

Det var egentligen ett helt nytt fartyg, eftersom nästan allting hade bytts ut. Men eftersom det skett bit för bit kan man inte heller tala om en replika. Båten är densamma, liksom människokroppen är densamma, även om alla celler har förnyats.

Det nya skrovet är av finländsk furu, i huvudsak från Stensböle gårds skogar. Bara vissa partier i fören och aktern är gjorda av den ek man fick från Gotland, då *Hoppet* ännu låg i Stockholm.

Hösten 2010 togs *Hoppet* över till Isnäs hamn där inredningsarbetena påbörjades, och fortsatte fram till våren 2011.

– Men då, konstaterar Wester-

→ holm, började det komma signaler från SFV:s styrelse att projektet blir för dyrt.

Snabb kursomläggning

Men inte nog med det. Då Christoffer Grönholm överraskande avled i april 2011 stod man plötsligt inför en helt ny situation, bildligt talat utan befälhavare. Westerholm, fortfarande vd för redaribolaget, fick av SFV:s styrelse fullmakt att kontakta estlandssvenskarna för att höra sig för om deras intresse för att slutföra arbetena, och förverkliga de planer man haft. Skrovet var ju i princip färdigt, men det återstod ännu en hel del, framför allt hela riggen.

Westerholm visste från sin tid som rektor i Estland att hans vänner i Hapsal hade planer på att bygga en replika av en gammal estlandssvensk skuta. Drivande krafter bakom projektet var **Alar Schönberg**, hemma från Nuckö (men inte släkt med den gamla båtbyggaren **Matthias Schönberg**) och tidigare chef på Aibolands museum, samt **Jorma Friberg**, forskare och båtbyggare. Bägge är aktiva inom traditionsbåtsföreningen Vikan, som grundades 2003. Efter diverse förhandlingar och kontakter på hög nivå, kom man till en överenskommelse – och från oktober 2011 ägs *Hoppet* av föreningen Vikan, som från tidigare också har *Runbjarn*, en replika av en gammal Runöjakt.

Under senhösten 2011 togs *Hoppet* över till Hapsal, efter att den nya motorn hade installerats, anskaffad av Rederi Ab Hoppet. Under vintern togs hon upp på ett varv på Ösel, där hon fick ny underrederingsbehandling.

RABBE SANDELIN

SJÄLV STÖTER jag i april 2012 av en händelse på *Hoppet*, där hon ligger täckt av ett plasttält vid kajen i Hapsal. Ett glatt återseende, och jag får en trevlig pratstund med **Valeri Larionov**, en av de idoga entusiasterna på *Hoppet*. Han berättar att hon senare under våren skall få ny rigg på Åland, och segla ännu samma sommar. Jag hade svårt att tro det, så halvfärdigt allting tedde sig. Men tji fick jag!

För kort därefter gick *Hoppet* för motor till Mariehamn där hon fick ny rigg under den erfarna åländske skeppsbyggaren **Allan Palmers** ledning. De två masterna låg redan och väntade, tillverkade av **Hasse Holmström** och **Petter Mellberg**. Bägge masterna av lärkträd, den ena från Karelen och den andra från Sverige. När riggen strax före midsommaren 2012 var rest kunde också de åtta nya seglen, sydda av **Jouni Lah-**

denperä redan under Rederi Ab Hoppets tid, tas i bruk.

Hoppet av Hapsal

Så hade hon då slutligen återbördats till hemmavattnen. Den nya ägaren Vikan siktade omedelbart på framtiden, och inför sommaren 2013 har man planerat en serie sexdagarsseglatser längs de gamla estlandssvenska bygderna: Nargö, Odensholm, Ormsö, Nuckö och Rågöarna.

Språken ombord är estniska, svenska, finska och engelska. Alar Schönberg talar t.ex. flytande finlandssvenska, efter ett års studier vid gymnasiet i Kronoby i slutet av 1980-talet.

Hoppet är alltså i väldigt goda händer, och man kan med tillförsikt se mot framtiden. Visionärerna fick rätt, trots allt, låt vara att det må ha kostat sina sköna slantar. Också Sten Westerholm är nöjd, även om det självfallet under resans gång många gånger varit allt annat än roligt.

– Men visionärer får sällan själva se resultatet av sina ansträngningar. Så gick det också för Christoffer. Men utan hans entusiasm och stöd skulle inte *Hoppet av Spithamn* igen segla i Östersjön och dess vikar.

Westerholm konstaterar att han själv naturligtvis helst hade sett att *Hoppet* fortsatt segla under finlandsk flagg också i sin nya skepnad.

– Men det var inte möjligt. Därför gläds jag i stället över att *Hoppet av Spithamn* har fått komma hem till de vatten som såg henne födas. Strängt taget är det inte så viktigt vem som står vid roret. Det viktiga är att hon får segla. En skuta som inte får vistas på vattnet tar skada till sin själ, sägs det i sjömanskretsar.

LARS MELIN

Hoppet vid kajen i Dirhamn (Derhamn) sommaren 2012.

ALLAN PALMER

Hoppet af Spithamn, idag Hoppet av Hapsal

Tvåmastad, ålandsriggad galeas, eller gaffelskonare, byggd 1925–1926 i Spithamn på Nuckö i Estland, under ledning av båtmästare Mattias Schönberg.

Reparationer på Beckholmsvarvet i Stockholm 2003–2005.

Skrovet helt ombyggt i Valkom, Lovisa, under ledning av Lasse Kiiski åren 2006–2010.

Ny rigg i Mariehamn våren 2012, under ledning av Allan Palmer.

Längd idag 22,4 m (närmare 30 m inkl. bogspröt), bredd 6,5 m, djupgående 1,8 m.

Sammanlagt åtta segel: två gaffelsegel, två toppsegel och fyra försegel, sammanlagt 240 m². Volvo Penta dieselmotor 180 hk.

På kortare färder max. 55 personer, på längre resor med övernattningsplatser 24 personer. 20 kojplatser samt besättningens kojor, kabyss, toaletter och dusch.

LARS MELIN

BIRGIT ELDH, en av eldsjälarna bakom Hoppet.

Källor:

Westerholm, Sten: Galeasen Hoppet – seglar in i framtiden. Skärgård 4/2003.

Westerholm, Sten: På vandring i Estlands svenskbygder. Skrifter utgivna av Svenska folkskolans vänner, vol. 168. Helsingfors 2003.

Westerholm, Sten: Berättelsen om hur galeasen Hoppet seglar in i framtiden som skolskepp. SFV-kalendern 2004.

Westerholm, Sten: Den sista skutan. Berättelsen om Hoppet av Spithamn och hennes samtid. Skrifter utgivna av Svenska folkskolans vänner, vol. 184. Helsingfors 2010 (2008).

Westerholm, Sten: Hoppet som kom hem! Skärgård 3/2012.

Intervju med och anteckningar av Sten Westerholm, januari 2013.

Information av Alar Schönberg, januari 2013.

Skärgård 4/2012, artiklar om och av Birgit Eldh.

Artiklar om Hoppet i Östra Nyland, Loviisan Sanomat och Ålands Sjöfart från olika år.

www.vikan.ee

Studiecentralens tidning Mentora förnyades

Mentora är Svenska studiecentralens tidning som bygger broar mellan de 58 medlemsorganisationerna och tar upp aktuella ämnen som fördjupar och utveckla den kompetens som finns inom organisationerna. Strax före det nya året var det innehållsmässigt förnyelse.

STUDIECENTRALEN HAR en mycket bred verksamhet. Dels förmedlar Studiecentralen statsbidrag för kurser och studiecirkel som finlandssvenska eller tvåspråkiga organisationer och privatpersoner ordnar (årsligen drygt 950 kurser med närmare 20 000 deltagare), dels arrangerar Studiecentralen egna kurser och föreläsningar med aktuella teman. I tillägg handleder och utbildar man ungdomar via verkstäderna

Sveps i Helsingfors och *Föregångarna* i Vasa, och lär ut ledarskap för unga via *De Ungas Akademi* (se Svenskbygden 4-2012).

– Behovet av en tidning som kan beskriva den breda folkbildningsdelen om aktiva och lärande medborgare är uppenbar. Mentora, som kommit ut sedan år 2001, förmedlar information om vår verksamhet och bygger även broar mellan våra medlemsorganisationer, berättar vikarierande informatör **Mari Pennanen**, redaktionssekreterare för Mentora. Samtidigt tar tidningen upp aktuella teman som intresserar folkbildningsfältet. Tidningen utkommer fyra gånger i året med

Ladda ner på
studiecentralen.fi

djupet där organisationerna kan utveckla sin egen kompetens; förra numret gällde det design, och mars-numret kommer att ta upp digital delaktighet och inkludering, det vill säga att alla skall ha tillgång till tjänsterna på nätet. Vi har också grupperat om materialet, och valt att varva längre texter med kortare, då tidningen förr hade en standardlängd på alla artiklar.

Tidningen innehåller också flera återkommande element, bland annat en återkommande kolumn för en inbjuden skribent, ett kåseri av Studiecentralens economichef **Stefan Andersson**, *Frågan* där en expert svarar på en fråga om ett ämne som berör föreningsverksamhet samt en tecknad serie.

– Och trots att varje tidning har ett tydligt tema, genomsyrar temat inte hela tidningen från pärm till

pärm, utan bevakningen av fältet och andra intressanta fenomen täcks lika grundligt i varje nummer, berättar Pennanen.

Respons tas gärna emot

Som det är med så många andra tidningar önskar Mari Pennanen mer respons av läsarna, speciellt nu efter förnyelsen.

– Jag har fått positiva kommentarer, men vi vill förstås gärna att läsarna hör av sig och berättar om vi är på rätt väg.

Alla nummer och hela innehållet av Mentora distribueras elektroniskt på nätet, så vem som helst kan gå in på www.studiecentralen.fi och ladda ner några nummer, även det senaste med det nya utseendet, planerat av **Pia Petterson**. Mentoras chefredaktör är **Björn Wallén**.

Vikarierande informatör **MARI PENNANEN** är redaktionssekreterare för Mentora, som nu lyfter nu upp de finlandssvenska organisationerna men på ännu bredare horisont.

förankringen får mig att associera inte bara till **Solveig von Schoultz** utan också till **Ulla Olin**. För mig är de systersjälur, tre unika kvinnor: livsvarma, urtidsklocka och universella. De betraktar stenar, småkryp, träd och moln och de låter sig inte förfäras av universums våldighet. De mediterar över målarkonstens tidlöshet och musikens alltomfattande rymd. De har en speciell perspektivkonst gemensam: de väljer det mindre perspektivet och medaljens baksida och försmår de storslagna vyerna.

Att betrakta en tavla i Szymborskas sällskap är en enastående upplevelse. Hon följde med mig till Amsterdam senaste höst:

VERMEER

Så länge kvinnan där på Rijksmuseum samlad, i målad tystnad dag efter dag håller mjölken ur kannan i bunken förtjänar inte Världen världens undergång

TILLVARON PÅGÅR helas tiden och varje ny dag är ett underverk som man borde ta till sig. I dikten *Ouppmärksamhet* skriver Szymborska:

Illa skötte jag mig i kosmos igår
Jag levde ett helt dygn och frågade inget
Och förvånades inte över något.

Nyfikenhet är Szymborskas livsluft liksom hennes frågvishet. Hon upphör aldrig att fråga, enivist knackar hon till och med på stenens dörr:

- Det är jag, släpp in mig.
Jag vill stiga in i ditt inre,
se mig omkring
andas in dig ordentligt.

...

Med hela min yta vänder jag mig till dig,

Med hela mitt inre vänder jag ryggen till.

Jag har ingen dörr – säger stenen

Livet själv förliknar hon vid en teaterpjäs som spelas utan rollhäfte. *Även om jag levde fullt så det förslog skulle det aldrig förslå*, skriver hon. Livet är en föreställning utan repetition:

Jag kan inte rollen jag spelar,

Jag vet bara att den är min, outbytbar.

Vad stycket handlar om,

måste jag gissa mig till på scenen.

Uselt förberedd är jag, på livets ära.

Förunderligast av allt är människan. Minsta kryp hör hemma i sitt sammanhang. Myran kryper varken mellan höger eller vänster, på frågan vadan och varthän värdigas den inte svara. Bara det mänskliga förmår vara verkligt främmande på jorden.

Vi är så förvånade över oss själva att vad kan förvåna oss mera?

Varken en regnbåge om natten

Eller en fjäril bland snöflingorna

FÖRFATTARDRÖMMAR HADE hon redan som barn, stora tjocka romaner skulle hon skriva. Istället blev hon en ytterst sparsmakad poet och hennes samlade produktion av dikter skulle rymmas på ungefär 350 sidor. Den som inte vet måste vara sparsam med orden, måste ständigt söka sig fram. Ändå har hon skrivit hela sitt liv – men som hon själv uttryckte saken: *Jag har stor papperskorg*. I dikten *Glädjen att skriva* formulerar hon en värld med egna lagar, en värld av svart på vitt, där ögonblicket varar så

länge hon själv vill och där inte ett löv kan falla eller ett grässtrå böjas utan hennes vilja:

Finns det alltså en värld vars självständiga öde jag styr?

En tid som jag binder med skrivtecknens bojar?

En tillvaro ständigt på mina order?

Glädjen att skriva.

Möjligheten att föreviga.

Hämnden från en dödlig hand

Sina första diktsamlingar har hon senare tagit avstånd ifrån och vägrat publicera på nytt. Hon säger: Jag trodde att jag med doktrinerens hjälp kunde se världen tydligare och med en vidare horisont tills jag upptäckte att det inte alls var den verkliga världen, utan en konstruktion som skymde den.

I skrivbordslådan gömde hon ändå publicerade dikter som hon efter många år tog med i en samlingsvolym för att låta läsaren höra den 22-åriga Wislawas röst, då hon ännu trodde på ett vi, som visste och kunde och att det fanns svar som lät sig formuleras:

Världen kunde vi en gång på våra fem fingrar:

den var så liten att den rymdes i ett handslag,

så lätt att den lät sig beskrivas med ett leende,

så vanlig som ekot i en bön med gamla sanningar

Historien hälsade oss inte med segerfanfarer:

den strödde smutsig sand i våra ögon.

Framför oss låg vägar så fjärran och blinda,

förgiftade brunnar och bittert bröd.

Vårt krigsbyte är vetenskapen om världen:

den är så stor att den rymts i ett handslag,

så svår att den låter sig beskrivas med ett leende,

så ovanlig som ekot i en bön med gamla sanningar.

Under den samlande rubriken *Bredvidläsning* har ett urval getts ut också på svenska. Hennes geniala översättare Anders Bondegård står också för urvalet. Det är en mycket nöjsam läsning som varmt kan rekommenderas. Alldeles speciellt förtjust är jag i en text som har en rubrik som egentligen säger det mesta om Szymborska själv: *Sprudlande allvar*. Här säger hon att humorn är allvarets lillebror. Allvaret ser ner på humorn, som av den anledningen har komplex och vill stadga sig, men som tur är lyckas det inte. Hon betraktar humor och allvar som lika mycket värda, men längtar efter det ögonblick då allvaret börjar avundas humorn. Här kommer slutklämmen: *Hur kommer det sig att det i humorbladen inte finns minsta lilla allvarsspalt? Och allvarligt talat: varför har vi så många humoristiska blad och så få seriösa tidskrifter? Låt höra!*

På gammaldags manér menar Wislawa att bokläsning är det finaste nöje som mänskligheten har hittat på. Läsaren styrs bara av sin egen vetgirighet och kan tillåta sig att läsa både kloka böcker, sådana man lär sig något av, och dumma böcker, för också de har en sorts budskap. En människa med en bok i sin hand är FRI.

LARS KLEBERG skriver i sitt förord till samlingsvolymen *Utopia*:

”Allting Wislawa Szymborska skriver bygger på ett slags kärlek som rymmer både inlevelse och distans. Hon manar inte till uppror, hon undervisar inte, men hon lär oss att för ett ögonblick se med öppna ögon, se både och, både det stora och det lilla, både människor-

Wislawa Szymborska

Föds den 2 juli 1923 i Brin nära Poznan.

Familjen flyttar till Kraków när hon ska börja skolan. Vid universitetet i Kraków studerar hon polonistik och sociologi.

1945 debuterar hon som poet. Hennes tidiga poesi kan kallas socialistisk realism.

Från 1952 tillhör hon redaktionen för tidskriften *Det litterära livet*.

Fram till år 1966, då hon lämnar partiet, är hon redaktör för tidskriftens poesiavdelning. Därefter fortsätter hon att skriva sin spalt *Icke-obligatorisk läsning* om udda böcker.

1957 utkommer diktsamlingen *Rop till Yeti*, som kan ses som hennes poetiska genombrott.

1990 dör hennes mångåriga livskamrat och särbo, författaren och naturvetaren Kornel Filipowicz.

1991 mottar hon Goetepriiset i Frankfurt.

1996 tilldelas hon Nobelpriset i litteratur.

Hon dör den 1 februari 2012 i Kraków, bruten av lungcancer.

Favoritcitrat: *Helst beaktar jag faktiskt möjligheten att tillvaron har sitt berättigande*

Bibliografi på svenska:

Utopia, 1996

Aldrig två gånger. Valda dikter, 1996

Nära ögat, 1996

Dikter 1945-2002, 2003

Bredvidläsning (prosa) 2003

Ett kolon, 2008

Här, 2009

na och historien över oss.”

DÖDEN, LIVETS ständiga följare återkommer hon ofta till. Som en vandring över en bro mellan brospannet födelse och brospannet död sker livresan. Under oss det sugande djupet, över oss himlens växlande molnformationer, bara ett broräcke som stöd och skydd. För henne är dikten det broräcke som gör vandringsen möjlig.

Szymborskas förmåga att komprimera dikten till ett evigt här och nu gör hennes dikt tidlös, den åldras inte, blir inte omodern. På tre ställen i samlingsvolymen *Dikter 1945-2002* återkommer ett citat av Horatius: *Non omnis moriar (Inte helt och hållet skall jag dö)* Hon skriver det nästan som i trots, för en sak vet hon säkert, hon som säger att hon inte vet:

Och slutet väntar oss alla

Det var en gång,

Det var, så tog det slut

I given turordning

Ty sådan är regeln i det här förlorarspelet

Slutet kom den 1 februari 2012. Ett år har Wislawa Szymborska nu varit död men hennes dikter lever. Om och om igen läser jag dessa dikter. Hon har blivit omistlig för mig. Ju närmare jag kommer henne desto djupare när jag också mig själv. Vad vore min tankevärld utan hennes dikt? Vad är det med hennes poesi som gör att jag kan klamra sig fast vid hennes dikt när tanken svindlar och jag är nära att snava och falla? Själv säger hon:

Och jag vet inte och jag vet inte och håller mig i det,

som i ett räddande räcke

studiecentralen

Studiecentralens populära samarbetskurser

Det är populärt att ordna kurser i samarbete med Svenska studiecentralen.

– Vi har en stabil efterfrågan på våra samarbetskurser. Det blir aktuellt att fundera på kvoter från och med hösten, säger Studiecentralens rektor Björn Wallén.

Under år 2012 ordnades 837 samarbetskurser med totalt 20 000 deltagare. Antalet kurstimmar var 12407 (år 2011 var det 12 314 timmar). Studiecentralen förmedlar statsbidrag för kurser som svenska eller tvåspråkiga organisationer och föreningar ordnar.

Även statstiken gällande studiecirklarna ser bra ut. Studiecirklar kan ordnas av både föreningar och privatpersoner och Studiecentralen kan betala ut statsbidrag för cirklarna.

– Det gläder mig att den nedåtgående trenden har vänt och att allt fler får igen upp ögonen för studiecirklarna som metod. Det återstår mycket arbete, men speciellt glad är jag över den positiva uppmärksamhet studiecirklarna fått på sistone, säger Björn Wallén.

Under år 2012 redovisades 96 studiecirklar med totalt knappt 1000 deltagare.

Föreningskunskap 2013

Svenska Studiecentralen i samarbete med Åbo svenska föreningsråd inbjuder till en kurskväll med senaste nytt inom föreningsekonomi och föreningskunskap i Åbo den 11 april. Välkommen att höra senaste information och att uppdatera dina kunskaper!

På programmet finns aktuell föreningsekonomi, nya Föreningsresursen och kvistiga årsmötesfrågor, men också tid för frågor och diskussion. Kurskvällen hålls i Novias Stora Auditorium, Nunnegatan 4, 20700 Åbo. Ingång från gården, våning 5 och pågår kl. 17-19.30. Anmäl dig på www.studiecentralen.fi/evenemang

Sponsring – möjligheter och risker

Hur kan föreningar ta in sponsring vid sidan om statliga bidrag? Vad krävs i form av förarbete för att få sponsring?

Föreläsaren Kjell Skoglund är marknadsföringschef på Pohjola-Norden och har mångårig och framgångsrik erfarenhet av sponsring av nordiskt samarbete. Under föreläsningen kommer han att ta upp frågor som hur föreningar kan ta in egenfinansiering/sponsring vid sidan om statliga bidrag, vilket förarbete som krävs för att få sponsring, hur man kan närma sig företag och om det kan finnas en konflikt i att få både sponsorbidrag och statsbidrag.

Föreläsningen hålls på tre orter:

Helsingfors: tisdagen den 19 mars kl. 15-17.15 (kaffeservering från och med kl.14.45) i SFV-salen, Nylandsgatan 17 D, 5. vån.

Vasa: tisdagen den 26 mars kl. 15-17.15 (kaffeservering från och med kl. 14.30) i Kulturhuset i Korsholm.

Åbo: tisdagen den 9 april kl. 15-17.15

Kursavgiften är 25 euro (inkl. kaffeservering). Anmäl dig på www.studiecentralen.fi/evenemang

Ledarskapsutbildning för unga på Lärkkulla

På Lärkkulla i Karis ordnas den 13-14 april en ledarskapsutbildning. Målgruppen är 15-19-åringar och tyngdpunkten i utbildningen ligger på ledarskap, personlig utveckling och gruppdynamik.

Till utbildningens innehåll hör att uppnå större självförtroende och självinsikt, att utveckla det personliga ledarskapet, att hantera verktyg och metoder i att förstå och leda grupper, att ge och ta emot feedback, att kunna se och hantera konflikter, att hantera negativ stress, att kommunicera direkt och klart, att lära sig grunderna i retorik och öva sig på att tala inför en grupp.

Avgift för LedA (kost, logi) är 50 euro och sista anmälningdag är den 5.4. Bindande anmälan. För mer information och anmälningar kontakta: Cecilia McMullen, cecilia.mcmullen@dua.fi, tel. 040 538 5837.

Vårens kurser med IT3

FSU:s IT3-projekt och Svenska studiecentralen arrangerar våren 2013 flera kurser, kolla hela kursutbudet på www.studiecentralen.fi/aktuellt eller www.it3.fi.

Webbverktyg

Vi lär oss använda populära webbverktyg så som Doodle, Dropbox, Google Docs samt Skype. Ladda gärna ner Skype och Dropbox på förhand (finns på www.skype.com och www.dropbox.com). Kursen ordnas den 14.3 kl. 18:00-20:30 på Finlands Svenska Ungdomsförbund, Nylandsgatan 17 B 27, 3 vån. Kursledare är Jonas Lemberg, projektledare för IT3 i Nyland.

Kalkylbladsprogram

Grundkurs i kalkylbehandling, vi lär oss göra enkla uträkningar. På kursen används det kostnadsfria Libre Office, ladda gärna ner och installera på förhand (finns på www.libreoffice.org). Naturligtvis kan även andra motsvarande program användas, principerna är i regel de samma.

Kursen är den 4.4 kl. 18:00-20:30 på Finlands Svenska Ungdomsförbund, Nylandsgatan 17 B 27, 3 vån. Kursledare är Jonas Lemberg, projektledare för IT3 i Nyland.

Grundkurs i Digistoff 2.4

Välkommen att uppdatera dina kunskaper i Digistoff. Under kursen går vi igenom grunderna och deltagarna har möjlighet till personlig handledning i arbetet med den egna föreningens webbsida.

En kurs ordnas den 28.2 kl. 18:00-20:30 på Vिला Lande i Kimito och en kurs ordnas den 23.5 kl. 18:00-20:30 på Finlands Svenska Ungdomsförbund, Nylandsgatan 17 B 27, 3 vån.

Anmälningar senast fyra dagar före kursdagen till sebastian.gripenberg@studiecentralen.fi. Kurserna är avgiftsfria. OBS! Ta med egen bärbar dator samt inloggningsuppgifter till Digistoff-systemet (gäller Digistoff-kurserna). Notera att kursalen är utrustad med WLAN. Om din bärbara dator saknar WLAN skall du meddela om saken i förväg till sebastian.gripenberg@studiecentralen.fi

Vill du bli DISA-handledare?

DISA - din inte styrka aktiveras. DISA är en evidensbaserad metod med rötterna i kognitiv beteendeterapi. Syftet med metoden är att hjälpa tonårstjejer att förstå och hantera eventuella negativa tankar och att ge dem verktyg att hantera stress och förebygga nedstämdhet.

Nu kommer De Ungas Akademi i samarbete med Novia att ordna en utbildning för DISA-handledare. Gruppleddarkursen i DISA-metoden utgörs av tre närstudiedagar, 24-26.4.2013 (i Helsingfors) samt utöver detta två dagar handledning och ett slutseminarium. Handledningen genomförs även som närstudier, dvs. alla i gruppen samlas. Under tiden mellan närstudierna och handledningstillfällena förväntas den studerande leda en egen DISA grupp.

Kursen riktar sig till skolhälsovårdare, vårdpersonal, rådgivningspersonal, annan vårdpersonal, skolkuratorer, skolpsykologer samt lärare och övriga yrkesgrupper som via sitt arbete möter och jobbar med tonåringars såväl psykiska som fysiska välbefinnande. Det är en stor fördel om två personer från samma skola/arbetsplats går kursen tillsammans! Deltagaravgiften är 160 euro. Mer information på www.dua.fi

Mera information om aktuella evenemang och möjlighet att anmäla sig finns på www.studiecentralen.fi och på www.facebook.com/studiecentralen.

Även SFV med: Svenska Studiefonden växer

TEXT & BILD: RABBE SANDELIN

I år blev Svenska Studiefonden allt tydligare den centrala platsen för studiestipendier. Svenska folkskolans vänners studiestipendier flyttade nämligen detta år över till fonden, och framöver deltar SFV med en ansevärd summa årligen, i år med hundratusen euro.

SVENSKA STUDIEFONDEN beviljar understöd åt heltidsstuderande vid högskolor och universitet i Finland och i utlandet, samt direkt till folkhögskolor, yrkesläroanstalter och gymnasier för utdelning av elevstipendier utan separat ansökan.

– Man kan säga att SFV:s deltagande i finansieringen av Studiefonden är en del av den målmedvetna och konsekventa utveckling som inte bara SFV, utan hela den finlandssvenska fondvärlden gått in för de senaste åren, berättar SFV:s biträdande kanslichef Catharina Gripenberg.

Idén är att det skall bli enklare och tydligare för dem som söker understöd och stipendier.

– För många sökande har det säkert varit frustrerande att man kunnat söka understöd för samma ändamål från en rad institutioner. Trots att mångfalden utgjort en sorts rikedom, innebär det också att många blivit osäkra på varifrån det lönar sig att söka, eller om ens chanser ökar eller minskar ifall man söker från många bidragsgivare samtidigt.

I tillägg till Svenska kulturfonden, Konstsamfundet och en rad andra stiftelser sällar sig också Svenska folkskolans vänners till Svenska studiefonden i år. SFV:s biträdande kanslichef **CATHARINA GRIPENBERG** är nöjd med arrangemanget.

Redan tidigare flyttade SFV över sina understöd till idrottsföreningarna genom att bevilja en årlig klumpsumma till organisationen Finlandssvensk idrott, som i sin tur beviljar enskilda föreningar understöd. Nu gäller alltså samma sak för SFV:s studiestöd.

– Det är klart att denna sorts koncentrerad och rationaliserad också sparar på fondernas kostnader. Det skall alla vara glada för, eftersom det i längden betyder mindre administration, och mer medel som kan delas ut, säger Gripenberg.

Samarbete över fondgränserna

Svenska studiefonden är idag ett

samarbete mellan Svenska kulturfonden, Stiftelsen Brita Maria Renlunds minne, Föreningen Konstsamfundet r.f., Lisi Wahls stiftelse för studieunderstöd och i år alltså även SFV. Ursprunget kan sökas ända till 1980-talet – den nuvarande formen utkristalliserade sig kring år 2005 efter internationaliseringssträvandena på 1990-talet (utbytesstudier och utlandspraktik har även idag prioriterad utdelning). Svenska kulturfonden och Konstsamfundet har varit med som finansiärer av Studiefonden från början – de övriga bidragsgivare har varierat längs med åren.

År 2012 fick Svenska studiefonden 1100 ansökningar av vilka 814

Ansökningstid hela februari. Studiefonden hittar man på nätet på studiefonden.fi.

sökande var behöriga att få stipendium. Fonden beviljade stipendier åt 651 enskilda sökande, till ett belopp av knappt 490 000 euro. Det direkta stödet till läroanstalterna (folkhögskolor och yrkesläroanstalter) för utdelning enligt egna kriterier uppgick till över 90 000 euro.

Specialfonder med utdelningsvillkor

Om man tänker söka understöd från Studiefonden lönar det sig att noggrant läsa anvisningarna på nätet. Tack vare fondens ursprung bland olika bidragsgivare finns det i tillägg till den allmänna fonden en hel del så kallade specialfonder, där donatorn slagit fast bestämda utdelningsvillkor, till exempel olika tydliga målgrupper. Om man

anser sig höra till målgruppen för någon av de fonderna skall man fylla i specialfondens nummer i den elektroniska ansökan.

För att få stipendium från studiefonden skall den sökande vara finsk medborgare eller fast bosatt i Finland och ha svenska som modersmål eller studiespråk. Den sökande skall vara heltidsstuderande, antingen inskriven vid högskola eller universitet i Finland eller utomlands i ett ämne som inte erbjuds på svenska i Finland. Sökande kan också beviljas stipendium på särskilda sociala grunder, såsom exempelvis ekonomisk situation, sjukdom eller andra sociala aspekter.

– Bedömningen av ansökningarna är en annan sak som gynnas

av koncentrationen till en instans, säger Catharina Gripenberg. Det är enklare att samla en bra grupp som utvärderar ansökningarna på ett ställe, och bedömningen blir därmed mer rättvis. Samtidigt blir det förstas lättare att hålla reda på vem som söker – tanken är ju att man beviljas studiestöd bara en gång under sin studietid.

SFV:s studiestipendier ansöktes för under hösten. Nu är det viktigt att påminna studerandena att Studiefondens ansökningstid är februari. Ansökan sker helt elektroniskt via Kulturfondens system. Inga bilagor behöver skickas in (frånsett om man söker av sociala skäl, då vissa intyg behövs). Besluten meddelas per epost.

Aish baladi – livets bröd i Luxor och i Konungarnas dal

TEXT & BILD: ELISABETH SANDELIN

KLOCKAN ÄR strax efter nio en morgon i januari i Luxor, där människor har levt i flera tusen år. Ljuset strilar svagt genom basargrändernas valvbågar på samma sätt som det gjort genom århundradena. Portarna har slagit upp för drygt en halvtimme sedan och det är ännu lugnt i labyrinten. I en bar sitter burnusklädda män i färggranna turbaner och röker lugnt sin vattenpipa, shisha. Dofter av kryddor når oss. Pratglada försäljare av sjalar, i hellånga nattlinneliknande galabeior springer efter oss i hopp om att få något sålt.

De unga försäljarna är mer utmanande. De argumenterar och tjarar. Småbutiker med skor, smycken, prydnadssaker i alabaster och vattenpipor dignar av varor.

Vi har skippat hotellfrukosten för en enkel kopp te och det lokala brödet. På arabiska heter bröd *aish*. *Aish baladi* är ett bröd som i Egypten äts till varje måltid. *Baladi* betyder liv och också i denna basar steks brödet i en ugn som ser ut som ugnar gjort sedan bakugnen uppfanns i Egypten

ten för cirka 2500 år sedan. I ugnarna kunde man baka det första syrade brödet.

Bröd ger liv och baladibrödet är billigt. För ett egyptiskt pund kan man köpa tjugo bröd vilket kan vara tillräckligt för att en familj inte skall svälta. Andelen av befolkningen som lever för under tre pund om dagen är stor. Så brödet är en viktig basvara i Egypten.

Mitt te smakar sött med frisk smak av mynta. Hade gärna brett litet smör på baladibrödet som nästan är osaltat. En ny lång dag

att upptäcka – Luxor väntar.

Världens första stat

Allt började ju här med Nilen, vars översvämningar skapade en blomstrande bördig dal. Här uppstod världens första nationalstat. Här utvecklades skriftkonsten. Nilen delar staden Luxor i två delar, öst och väst

Luxor, som under den egyptiska högkulturens tid kallades Thebe och var centrum för faraonernas makt, glimmar till vid Nilen. En stad med stark stadspuls också idag. Vi befinner oss i en stad som förefaller vara världens största utomhusmuseum. Karnaks praktfulla tempel och skulpturer på den östra sidan av Nilen har vi redan besökt och beundrat.

Över Nilen

Biltrafiken brusar, minareterna ljuder vemodigt och vi är sugna på en båttur på Nilen för att samtidigt ta oss till den västra delen av staden. Vi hoppar i en båttaxi. En vänlig kapten vars liv är Nilen kör båttaxi mellan stränderna, säljer pappersnäsdukar och lotisar oss och lokalbefolkningen över

den stilla flytande Nilens solglitterande, grågröna yta. Servetter är alltid bra att ha har vi märkt. Inte bara för att torka svett dropparna ur pannan. Vi får en svalkande stund på vattnet.

Vid flodens palmklädda stränder vimlar av *feluccornas* vita pyramidformade segel. Skeppare skriker, pojkar klättrar i masterna för att surra seglen med rep som kastar hit och dit, och båtarna slår mot varandra.

Liknande båtar har jag också sett på målningar. De historiska segelbåtarna med skrov av trä har i princip samma design som på faraonernas tid. Vid kajerna ligger elegantare kryssningsbåtar som är tomma och ser ut att rosta bort. Turismen ligger lågt. Svalor pilar förbi. Fiskare i roddbåtar slänger ut spön och över allt detta, en klar egyptisk vintersol.

Smått omtumlade är vi framme vid Nilens västra strand, som kall-

las "Dödens sida". På mindre än en halvtimme har vi transportrats till tusenårighet – eller rentav evighet. På den västra sidan av Nilen skulle man bli begraven för att få evigt liv. Överallt bland kullarna som skiftar i ökenstenens gula färger kan man se gravöppningar.

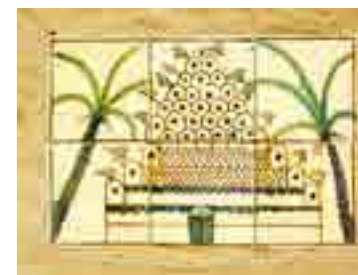
Konungarnas dal

Konungarnas dal är ett stort gravområde där flera generationer av faraoner från över en 500 år lång tidsperiod vilar. Ett litet tåg tar oss till en högplatå: Hatschepsuts dödstempel där den kvinnliga faraon Hatschepsut lät hugga in sitt klipp- och dödstempel under en stupande bergvägg, och anlade terrasser som var som väldiga trappsteg ner mot dalen. En imponerande byggnad med långa pelarrader i gyllene sandsten som nästan tycks smälta ihop med den bakomliggande klippan. Hatschepsut var den enda kvinnliga farao som härskade över Egypten och hon har lämnat en spännande historia efter sig. Vi går in i flera av gravarna, den ena mäktigare än den andra.

I vissa av gravarna måste man gå långt ner i underjorden via branta trappor, mer än hundra meter genom valv som huggits ut ur kalk-

stenen för att nå fram till salen där sarkofagen med faraonens mumie har vilat. Och vilka sarkofager. Vackert slipad granit och porfyr. Gravkamrarna är redan till sin omfattning imponerande och väggar pryds av enastående målningar i de klaraste färger. Långa rader av fantasieggande hieroglyfer med livfulla bilder av falkhövdade gudar, solgudar och forntida egyptiskt vardagsliv med fågeljakt och fiskfångster i Nilens blåa böljor.

Gravskatter som figuriner i guld och alabaster, smycken prydda med ametister och lapis lazuli med sin otroliga blåa färg är för länge sedan bortförda men väktarna är ivriga på att berätta i hopp om att få lite dricks. Andra gravar är lite plattare men de har magnifika entréer och färgstarka målningar på alla väggar. Som pricken över i: et Tutankhamuns grav med en gravkista av solitt guld med den fantastiska guldmasken. Den enda

grav i Konungarnas dal som arkeologerna fann intakt.

Qurna

Vi far vidare på den västra sidan och ser ännu Memnons kolossala stenstoder – ett par gigantiska statyer som reser sina kolonner över tamariskernas fluffiga kronor. Här kikar vi ner mot Nilen igen som enligt myten bevakas av krokodilguden Sobek. Dessutom får vi chansen att besöka en alabasterfabrik, där man sedan länge tillverkar egyptiska smycken och statyer.

Vi åker förbi små lokala hotell i

det som en gång var Konungarnas dal mot stadsdelen Qurna, fortfarande ett arkeologiskt viktigt område. Här är det liv. Befolkningen har stadigt ökat efter att man fått rinnande vatten. För många är dock livet här utan hopp. Arbetslösheten är stor och de som har jobb förtjänar kring trettio pund (två euro) per dag. Speciellt kvinnorna har svårt att hitta arbete efter avslutad skolgång (eller efter ingen skolgång alls). Pojkar söker sig till jordbruket, men den smala remsan av bördig jord invid Nilen är inte tillräcklig för att ge mat åt alla.

Hantverkscentret Balady

Bussen söker sig igenom ett gytter av gränder som luktar åsne-spillning och söt vattenpipa och stannar utanför ett hus i guldbrun nyans. Färgen på huset är som baladi brödet. Brutna färger. Huset är byggt i nubisk stil och →

→ har runda levande former. Nubier, ett folkslag som i tusentals år levt sida vid sida med faraoner, romare och kristna, håller hårt i sina egna traditioner med färgglada kläder, sång och dans och sitt egna språk.

Vi stiger in i hantverkscentret Balady. Ett centrum vars främsta uppgift är att ge unga och äldre kvinnor, änkor och fränskilda möjlighet att lära sig ett hantverk som kan försörja dem.

Den i Borgå födda arkeologen **Elna Paulin-Grothe**, fältarbetschef för Basels universitets i Konungarnas dal, möter oss och berättar att centret fått biståndspengar både från Tyskland och Finland. Här vill man skapa framtidstro och stimulera hela det fattiga Qurna där kristna kopter och judar samsas med muslimer.

Initiativtagaren till det hela arkeologen som också hittat den senaste konungagraven i Konungarnas dal, Abd El-Hamid Osman, står leende och lyssnar på när Elna Paulin-Grothe berättar.

Stämningen är rofylld. Bara en höna springer kacklande på gatan utanför. På den atriumliknande gården lär sig en grupp kvinnor broderi och sömnad. De sitter kring ett bord och broderar fullständigt koncentrerade.

Under de nubiska valvbågarna arbetar en flicka i *hijab* vid en vävstol. Tre vävstolar finns för utbildning. En äldre arab undervisar henne då hon väver ett randigt tyg. Här skapas tyger som man syr pannlappar, kamerafodral, handdukar och påsar av.

Det tillverkas också keramik och konstföremål som är kopior av föremål från faraonernas tid. Den traditionella, egyptiska, islamiska eller koptiska konsten är ofta inte längre känd. Man tillverkar också föremål av papper och skapar skålar och gör kollage av gamla tidningar. Här kan man upptäcka glädjen i manuellt arbete. Alstren säljs i Baladys egen butik och en del av inkomsten tillfaller den som tillverkat saken.

Lärarna är välutbildade och

ibland besöks centret av tyska pensionerade lärare som undervisar kvinnorna i konst och sömnad. Dessutom får kvinnorna nya sociala kontakter och kan sälunda förgylla sin vardag.

Vi köper handarbeten, tyger och pannlappar i shopen. Det blir ett intressant och tankeväckande besök i den lilla oasen strax utanför

den brusande storstaden Luxor.

På många av handarbetena har kvinnorna broderat tecknet ankh. Ankh-tecknet ser man också inristat på Karnakstemplets vägg. Symbolen för den uppgående solen och den eviga förnyelsen. Symbolen som skärper förståndet och ger klarsynthet, styrka och hälsa.

Minnen är ingenting att lita på

Gustaf WIDÉN

Journalisten och författaren Gustaf Widén är medlem av SFV:s styrelse.

INGENTING ÄR bedrägligare än våra minnen. Det brukar ofta sägas att varje människa borde skriva sin självbiografi för att komma underfund med sin egen personlighet och för att sprida kunskap om sitt liv till framtida generationer. Tanken är god, men hur mycket har den med begreppet sanning att göra?

Vad som sker i vår hjärna när vi minns är inte lätt att beskriva på ett lättfattligt sätt. Allt har förstås med individuella förutsättningar att göra, med intelligens, empati och förmåga att lagra kunskap. Men det rör sig också om erfarenheter som vi helst vill förtränga. Om detta har psykoanalytiker och drömtydare ända sedan Sigmund Freuds tid haft mycket att påstå – idag är det en "vetenskap" som inte står särskilt högt i kurs.

VI VET helt enkelt inte vad som är minne, påverkan, förträngning, lögn. När vi dyker ner i barndomens rike, där allting som rör vår personlighet egentligen skapas, kanske det vi tror är minnen i själva verket handlar om berättelser som våra föräldrar och andra närstående vuxna fört vidare. Vi tror att vi minns, men det är inte alltid våra egna minnen.

Dessutom minns vi på olika sätt vid olika tidpunkter: "Man minns inte en gång för alla; vi lånar oss ständigt till multipla tolkningar", säger idéhistorikern Per-Magnus Johansson i tidskriften *Modern Psykologi*. Eller för att tala med den holländske psykologen Douwe Draaisma, intervjuad i *Der Spiegel*: "Att glömma är regeln, att minnas är undantaget".

ÄNDÅ ÄR det fascinerande att stiga in i barndomens landskap, att försöka återuppleva barnets verklighet. Vissa experter anser att de första minnen som lever kvar i vuxenlivet formas någonstans i fyraårsåldern. Det sägs att barnets hjärna ungefär vid den åldern på ett mera medvetet sätt börjar gestalta omvärlden. Jag har alltid varit misstänksam mot den begränsningen. En av den svenska litteraturens främsta självbiografiska berättare, Ivar Lo-Johansson, var säker på att han hade minnesimpulser som kunde spåras till moderlivet. Så långt skulle jag inte gå, men jag är övertygad om att de tidigaste minnen jag bär på härstammar från mitt livs första skärgårdssommar, det vill säga då jag ännu inte fyllt ett år. Jag känner dofterna av hav och tång, bergets solvarma yta, det gamla husets rofyllda vila med de stora rummen som omfamnar mig. Men någonstans finns också en känsla av utsatthet, av att mitt i tryggheten kan rädsla och ensamhet bo.

Det är förstås minnen som formats av senare intryck, säger realisten. Men det tror inte jag, och det är en sanning som bara jag kan verifiera.

Omtvistad pionjär. **SIGMUND FREUDS** sexualfixerade teorier får idag kritik av många minnesforskare.

Fyllt av minnen. **BO CARPELAN** återvände ständigt till barndomens landskap med dess drömmar och fantasier.

BETYDLIGT KRÄNGLIGARE är det faktiskt när minnesbilderna närmar sig vuxenlivets krav. Här finns så mycket som man helt enkelt inte vill minnas. Jag har absolut ingen lust att på nytt stiga ned i tonårens existentiella tomhet och känslor som förde till ödsliga hav utan land i sikte. Det jag minns med glädje är musiken och böckerna. Där var man ensam, men ingick ändå i en gemenskap. I natten genomströmmades jag av Brahms piano-konserter eller Gunnar Ekelöfs och Jarl Hemmers dikter. Det var som om de stigit in i min själ för att hjälpa mig att överleva.

Hur vet jag att detta inte är en sentida rekonstruktion? Svaret är att minnena på den här punkten är så starka och entydiga. Jag vet att jag aldrig skulle ha klarat tonåren utan böcker, konst, film och musik. När som helst kan jag återskapa det känsloläget med dess egendomliga lycka mitt i förtvivlan.

"TALA, MINNE" heter den rysk-amerikanske författaren Vladimir Nabokovs självbiografi där han i sin exil förflyttar sig till barndomens överklassvärld i S:t Petersburg. Det är en vindlande berättelse som bejakar fantasins kraft mitt i verkligheten, ungefär som i hans själsfrände Bo Carpelans litterära universum där barndomen ständigt är närvarande. Det handlar om att fånga ekon ur det förflutna, att beskriva "vattenstämplar" i den personlighet som byggs upp av minnen. Intressant nog var Nabokov en svuren motståndare till Freud, "kvackaren i Wien".

Och ju mer jag läser desto klarare inser jag att det inte finns någon objektiv sanning. Varje minne har sin subjektiva prägel, det vi inte vill minnas glömmes vi eller förtränges. Så måste det vara om vi ska uthärda.

SANNINGEN SKALL göra er fria, säger Jesus i Johannesevangeliet. Men det tvivlar jag på. Om minnet alltid lyfter fram det i egentlig mening sanna blir tillvaron till slut omöjlig att hantera. Utan drömmar och fantasier drunknar vi i minnenas brunn.

Aktuell finsk diktöversättning: Från hundra år, för hundra år sedan

Skapa den sol som inte finns. Hundra år av finsk lyrik i tolkning av Torsten Pettersson. Schildts & Söderströms, 2012.

Torsten Pettersson är verksam som professor i litteraturvetenskap vid Uppsala universitet och bördig från Finland. När han nu ger ut ett urval finsk lyrik i egen översättning fyller han en lucka för de läsare som inte kan läsa dikterna original. Också andra kan ha glädje att se hur Pettersson valt och vilken språkdräkt dikterna får när de översätts idag.

Tidigare översättningar, främst av **Bo Carpelan** och **Peter Mickwitz**, har i huvudsak presenterat finsk lyrik från en senare tid, från decennierna efter 1950-talet och modernismens genombrott. Den enda som översatt tidigare finsk lyrik till svenska är **Thomas Warburton**.

Tematisk presentation

De lyriker som valts ut av Pettersson är 18 olika poeter och dikterna har skrivits under hundra år, från 1860- fram till 1950-talet. Urvalet

är brett, gjort med smak och sinne för mångfald och representativitet. Här finns både manliga och kvinnliga författare, klassiker och mera ovanliga namn. Nämnas kan till exempel **Uuno Kailas**, **V. A. Koskenniemi**, **Kaarlo Kramsu**, **Katri Vala**, **L. Onerva**, **Aleksis Kivi**, **Aaro Hellaakoski** och **Saima Harmaja**. Översättningsantologin är upplagd så att dikterna sorterar under olika tematiska rubriker, citat ur de utvalda dikterna, vilket för övrigt bokens titel "Skapa den sol som inte finns" (**Yrjö Jylhä**), också är. De två sista stroforna i Jylhäs dikt *Ödemarkestjärnen ser ut såhär i Petterssons översättning*:

Då går den djupt _ som när en människa dyker

Och söker en förlorad talisman _

Och trollar ur sin dy en bländvit näckros:

En blomma blev dess drömmar om en svan!

Starkare lyser den i vattnets famn

Än svanen, vita moln och pärlors glans:

En tjärn i mossbevuxen ödemark

Skapade själv den sol som inte fanns.

Dikterna kommer inte i kronologisk ordning, utan flera olika namn dyker upp många gånger under olika rubriker. Det här systemet har både fördelar och nackdelar.

De goda sidorna är att det kan vara läsarvänligt att söka läsning från olika ämnessfärer, allt efter

tycke, smak och intresse. På det här sättet blir det också tydligt för en läsare som inte är så insatt i den finska litteraturen, att det under decennierna före och särskilt efter sekelskiftet 1900 funnits väldigt starka strömningar som har med den unga finska kulturen, nationarheten och den politiska turbulensen, nationsbygget, att göra.

Om Finland, för Sverige

Här kommer Torsten Pettersson verkligen åt att visa för en ny, sverigesvensk läsekrets, vilka stora efterverkningar de två världskrigen och Finlands självständighet har haft i deras östra grannland. Boken avslutas med en kort översikt där den finska lyriken sätts in i ett historiskt-kulturellt sammanhang, och av de utvalda lyrikerna. Dessa, i likhet med bokens förord, är skrivna av Pettersson.

En nackdel är att det för en oinitierad läsare kan vara svårt att få tag i de olika lyrikernas personliga stilgrepp. Man hinner aldrig

komma under huden på en diktare innan följande namn dyker upp. Det här i kombination med att Torsten Petterssons egen stämma tillåts bli ganska tydlig i själva översättningsarbetet gör att den i och för sig tjocka och digra samlingen blir väl homogen, alltför många dikter låter alltför lika.

Det är en utmaning att översätta lyrik där språken och de vanligaste måtten, de fonetiska grunddelarna är så olika som de är i finskan och svenskan. Det ligger nära till hands att man tillgriper en och samma "metod".

Många tidigare översättningar låter som "finska på svenska", de finska tonfallen och ordvändningarna översatt mer eller mindre direkt. Den fällan undgår Pettersson skickligt, han klarar av att balansera mellan ursprung och mål på ett förtjänstfullt sätt. Ändå hade det varit bra om han kunnat uppvisa fler strängar på sin lyra, flera olika stilgrepp.

Barbro Enckell-Grimm

Solveig von Schoultz-tävlingen 2013

skönlitterär tävling för
finlandssvenska vuxna

Solveig von Schoultz-tävlingen 2013 gäller personer som vid tävlingstidens utgång fyllt 30 år. Prissummorna är 5 000 euro (I), 3 000 euro (II) och 2 000 euro (III).

2013 års tävling gäller noveller. Fritt ämnesval, manuset får vara högst 25 000 tecken (inkl. mellanslag). Vi förutsätter att texten inte tidigare publicerats, att den är skriven på svenska, och att skribenten inte tidigare publicerat sig i skönlitterär bokform.

Förse manuskriptet med pseudonym och födelseår så att tävlingsjuryn endast tar ställning till anonyma bidrag. Bifoga ett slutet kuvert med dina personuppgifter: namn, personbeteckning, adress, telefonnummer och e-postadress.

Tävlingstiden utgår den 15 april 2013. Prisutdelning i september 2013. Sänd bidraget till: SFV, PB 198, 00121 Helsingfors. Märk kuvertet "Solveig von Schoultz".

OBS! Läs de noggranna instruktionerna och alla tävlingsvillkor på www.sfv.fi, eller kontakta kansliet på 09-6844 570 eller svf@svf.fi för närmare information.

Skrivarkurser i stan

Axxell Citys skrivarkurser fortsätter inne i Helsingfors centrum också nästa höst. Kurserna flyttar ett kvarter, från G18, till SFV:s hus på Annegatan 12.

Nya kurser kör igång hösten 2013. I samarbete med Svenska pensionärsförbundet arrangeras *Att skriva om sitt liv*, både en grundkurs och en påbyggnadskurs. Bägge med vardera fyra kursträffar à två dagar.

För dem som är igång med ett skrivprojekt ordnas en handledningskurs, *Text på gång*, med två kursträffar och individuell handledning.

Kom igång! riktar sig till personer som är i startgroparna och vill få fart på sitt skrivande.

Kursledare är **Åsa Stenvall-Albjerg**.

På Överby i Esbo arrangeras också kortkursen *Lust att skriva och måla*.

För mer information, kontakta Åsa Stenvall-Albjerg, asa.stenvall-albjerg@axxell.fi, eller telefon: 0290 017722.

Historia lättfattligt

Sture Lindholm: Österland
Läromedel. Schildts & Söderströms 2012

IETT läge med en allt mer utbredd historielöshet och brister i historieundervisningen gällande tiderna före 1809 kommer **Sture Lindholms** bok *Österland* som på beställning. Det är sällan en läromedlesbok blir föremål för en bokanmälan, men i detta fall anser jag det vara berättigt.

Lindholms bok är skriven för gymnasiet fördjupade historiekurs 5, men fungerar förstås ypperligt för den som behöver en snabb och lättfattlig introduktion till Finlands historia ända från den äldsta förhistoriska tiden tills dess Finland blev ett storfurstendöme under Ryssland. Lindholm konstaterar i sitt förord: ambitionen har varit att presentera händelser, teman och fenomen överskådligt och begripligt, men ändå tillräckligt fördjupat.

BOKENS UPPLÄGG följer den senaste historieforskningens rön. Området vi idag kallar Fin-

land behandlas inte ur det traditionellt snäva nationella perspektivet, utan sätts in i bredare sammanhang. Behandlingen av kontroversiella teman, eller fenomen där forskarna är oense, belyses med diskussion ur flera kritiska vinklar. Hit hör till exempel Varggrottan i Kristinestad, teorin om avfolkningen i Österbotten före medeltiden, myten om biskop Henrik, och synen på den finländska befolkningens och finlands-svenskarnas härkomst. För läsaren blir det på ett intressant sätt uppenbart att historieskrivning inte är en exakt vetenskap, och att skrivningen under olika tider tillrättalagts för att passa även andra motiv än strävan till strikt objektivitet. Olika intressanta fördjupningar utöver den egentliga historiska berättelsen presenteras som separata rutor under samlingsrubriken Bredvidläsning.

BOKEN ÄR som alla läroböcker idag rikt illustrerad. Då man själv läste historia i början av 1980-talet fastnade i medvetandet en uppfattning om att forntiden levdes ut i ett svartvitt koppartstick. Nu stiger färgerna och livets konturer fram på ett levande sätt – ibland blir man förvånad över att det trots allt bevarats en hel del föremål även på våra torftiga och kalla breddgrader.

Lindholms *Österland* en bra introduktion för alla historieintresserade som ämnar ge sig i kast med större historiska verk som till

exempel de två första volymerna i serien *Finlands svenska historia* av **Kari Tarkiainen** och **Nils-Erik Villstrand** (SLS), eller *Finlands historia* del 1, 2, 3 och 4 (Schildts & Söderströms). Likaså fungerar boken förstås ypperligt som ett enskilt verk för dem som känner att de redan glömt en hel del av skolundervisningen (eller som idag aldrig fått den), eller för den som vill bättra på sin historiebild med de senaste rönen, och det nyare sättet att se på Finlands historia.

Rabbe Sandelin

MARITA KARLSSON

Blått

Indigo, ultramarin, kobolt, azur, berlinerblå, pariserblå, preussisk blå, delftsblå.

Blått har använts i tusentals år men hur såg människorna egentligen färgen? Såg de forntida folken verkligen blått eller bara en sorts mörker?

MARITA KARLSSON

DE TIDIGASTE färgade tyger man känner till är egyptiska och de är 4500 år gamla gul-färgade svepningsband. En lika gammal dräkt från Tebe är indigofärgad. I Kina har man hittat 4000 år gamla kermesröda, blå-indigo och gröna tyger.

Faraon Menes, som för 5000 år sedan förenade Egypten, kallades "den blå stenens herre". Egyptierna hade en förkärlek för olika

blå färger, och de heliga skrifterna skrevs i början av Mellersta rikets tid, cirka 2000 f Kr, med blå hieroglyfer. Den blå färgen, *lapis lazuli*, var härskarens färg, precis som metallen guld var det.

Indigo – ultramarin

Indigo är en blå färg som påminner om åskmoln och den har fått sitt namn efter växten med samma namn. Färgen, en av världens älds-

ta, ansågs länge ha magiska krafter och den skall kunna skrämman bort ormar och insekter. Indigon kom ursprungligen från Indien.

I det forna Indien var blått solens, men också livs- och fruktbarhetsgudens färg. Hinduismens mest älskade gud, kärleksguden Krishna, avbildas oftast blå. I vår nordiska gudasaga bar Odin alltid en blå dräkt.

Det traditionella indiska ordet →

...Blått

för blått liksom för indigopigmentet var *nil*. Då de egyptiska och arabiska kulturerna övertog namnet förvandlades det till *anil*. Färgbenämningen *anilin* känner jag igen från min barndom men då menade man en sorts grede- lin som fanns i kosmospennorna.

Ultramarin är ett klarblått pigment. Tidigare fick man färgen genom att krossa lapis lazuli. Namnet, ultra marin, betyder "bortom haven" och stenen hämtades karavan- och sjövägen ända från dagens Afghanistan, från "Stenens plats, Sar-e-sang" och var en ytterst dyrbar färg, värd sin vikt i guld. Fortfarande kommer den fina färgstenen från Afghanistan, också som smycken.

Bristfälligt färgseende?

1920 publicerade den finländska arkitekten **Sigurd Frosterus** *Färgproblemet i måleriet*, där han berättar hur den engelska språkforskaren **William E Gladstone** (1809–1898) studerat de homeriska dikterna och antika hjältesagorna och märkt obestämdheten hos färgbeteckningarna. Han menade, att de forntida folken haft en annan färguppfattning än 1800-talsmänniskan.

1867, tio år senare, förklarar språkforskaren **Lazarus Geiger** (1829–1870) med stort eftertryck att antikens färgföreställningsvärld måste ha varit ofullständig. Det gäller inte endast den äldsta grekiska litteraturen, utan också de indiska Vedahymnerna, *Zend-Avesta* och *Eddan*. I de kinesiska och semitiska religionsurkunderna är färgbeteckningarna få, särskilt när det gäller de gröna, blå och violetta tonerna. De förväxlas vanligen med begreppen grått och svart.

Perserna å sin sida talade om den svarta himlen. I Grekland an-

vändes samma ord för mörkt hår som för lapis lazuli.

Vikingarna kallade afrikanerna blåmän och Afrika för Blåland. Färgen svart heter på engelska *black* och det ordet är också besläktat med svenskans *blå*, men betecknar tydligt idag en annan färg. Ett av våra skogsbär heter *blåbär* - på svenska - men *mustikka* på finska.

Alla som har haft svarta tavlor i skolan kan kanske minnas fenomenet som uppstod då solen lys-te på tavlan. Den såg mörkt glän-sande blå ut. Eller hur tobaksrök slingrade sig uppåt mot en mörk bakgrund? Röken blev ju blåaktig. Man kan ju också fråga sig varför himlen är klarblå trots att kosmos är svart?

Goethe talar i sin färglära om följande fenomen: solbelyst töcken med mörk bakgrund kan ses i blå nyanser medan det töcken – liksom moln – som belyses bakifrån iakttagaren ger rödaktiga nyanser. Vem som helst kan själv pröva detta genom att iaktta fenomenen i atmosfären.

Geiger kommenterar färguppfattningarna i det indiska eposet *Rig Veda*: Ursprungligen skiljde man nätt och jämt vitt från rött. Människorna levde i ett slags purpuratmosfär – lite lik den purpur man kan se då man för länge tittat på snö och bländats. Motsatsen var mörkret. Violet, blått och grönt kunde människan inte se.

Enligt Geiger skulle då förmågan att urskilja rött utvecklats tidigast, därpå följde gult, så grönt och senast blått. En lustig parallell är **August Strindbergs** uttalande att de blå blommorna är de som skapats sist av alla blommorna...

Nya nyanser?

Också **Hugo Magnus** (1842–1907) sökte förgäves i de äldsta bevarade

skrifterna antydningar om himla-valvets blå. Ingenstans i den hel-lenska epiken, där både rött och gult omtalas, hittar han växtlig-hetens gröna och han pekar på att regnbågen i *Iliaden* skildras såsom röd, purpurfärgad. Den anti-ka uppfattningen av purpur är mera en violett ton än en röd.

Magnus drar den slutsatsen att det mänskliga ögat i början varit mera känsligt för formsyn än för färgsyn. Vidare nämner han möj-ligheten att synen stod i bered-skap att överskrida den uppfatt-bara färgtröskeln för det kortvä-giga ljuset. Borde inte förmågan att iaktta nya färgnyanser då öka?

Inget klarblått i finsk folkpoesi

Färgbenämningen blått har i den finska folkpoesin varit obestämd och svävande.

Forskaren **Oskar Relander** (1863–1930) för fram blått, rött, svart, vitt såsom återkomman-de färgattribut, mera sällan gult, grått, brunt (*ruskia*). Ovanliga är grönt och gräsgrönt (*ruohonvä-rinen*).

Elden kallas om vartannat vit (det vanligaste) blå, rött, gul, ja, till och med brun. Granskar man noggrant de föremål som sammankopplats med begreppet blått, så ser man att det närmast rör sig om en gråaktig nyans: den blå träbron, den blå stugknuten, den blå sanden i skuggan, blå stenar, lera, rök, ull, blå ekorrar. Däremot kallas himlen aldrig blå, medan egendomligt nog molnen någon gång skall ha den färgen. Men himlen är rött – i öster om morgonen, i väster om kvällen. Lika litet är någon sjö eller vattnet blå. I riktning mot det gröna hittar vi *sininen*, då menar man de mörka nyanserna. Men nu karaktäriserar den skogen, ödemar-

Lapis Lazuli

Azurit

Indigo

Koboltblå

ken, kärren, backarna och bergen. Också höet och gräsvallen kunde kallas blå. Ytterst sällan använde man ordet grön.

I Estland var blått sorgens färg.

Stämmer teorierna?

Alla dessa färgteorier fick redan på 1800-talet mothugg. **John Gage**, 1990-talets färgforskare, konstaterar i sin bok *Colour and culture* att Gladstone haft fel bland annat om grekernas blåblindhet. Grekerna använde ju blått, menar han. Också egyptierna hade använt olika blått i tusentals år. Speciellt kritisk har man varit till att det varit språkforskare som kommit med sina tankar om vilka färger folken sett.

Blå påverkan

Inom tysk veterinärmedicin används blå färg på ett läkande sätt. Ansträngda och slitna hästar placeras gärna i vilostall med blå fönsterglas för att påskynda återhämtningen. Och i blåmalade stall fann man nästan inga flugor.

Själv minns jag det stora blåmalade bondköket i Snappertuna i början av 50-talet. En fascinerande upplevelse för ett barn. Långt senare såg jag blåkalkade kök på Gotland, visserligen på ett museiområde men sådana kök hade tidigare varit vanliga.

De blå arbetskläderna

Inte för så länge sedan hade bilmekanikerna, snickarna, fabriksarbetarna, för att nu nämna några yrkesgrupper, indigoblå arbetsoveraller. Färgen fanns och finns delvis ännu i uniformer. Men framförallt i det plagg som alla bär mer eller mindre över hela jordklotet, i "blue jeans"!

Redan 1495 fanns ett tyg i Genua, Italien som kallades *jean* och som främst användes till sjömans-

kläder. Tyget var slitstarkt och värdetligt men ofärgat. Cirka 300 år senare följde sådana byxor (som inte liknade dagens jeans) med sjömännen över Atlanten till USA där de moderna jeansen sedan föddes. Färgen på byxorna blev indigoblå. Idag färgas alla byxor med kemiskt framställt indigo.

Intressant att se hur indigo först varit en maktens färg: i Egypten var den faraos, medan samma färg idag också nått världsherravälde, om än på annat vis – i jeansen.

Öppna frågor

Vi ser blått. Självklart. Men frågan kvarstår: såg människorna förr alla blå nyanser? Blått pigment användes, men såg man "blått" för det, eller bara som olika stadier av mörker? Var den blå färgen en själsupplevelse? Kom blåseendet med en större medvetenhet?

Jag har plockat fram gamla teorier om färgsinnets utveckling, därför att jag inte hittat några bättre förklaringar i de nyaste färgböckerna. Antingen är de för klatschiga, läckra och ytliga eller mycket vetenskapliga men samtidigt avskalade alla möjligheter till själsupplevelser av färg. Historien om blått är nog ännu inte färdigskriven.

Källor:

Form och färg, årgång 3 nr 3
Sigurd Frosterus: Färgproblemet i måleriet
Albert Steffen: Om Farver
John Gage: Colour and culture
Karl Ryberg: Levande färger
Martti Huttunen: Värit pintaa syvemmäätä
Victoria Finlay: Värimatka
Falk 1994/ Ulrike von Schoultz
<http://www.svd.se/kultur/varldens-vanligaste-farg-277939.svd>
Gösta Sandberg: Indigo
Harald Arnkil: Värit havaintojen maailmassa

Alla SFV-medlemmar får 30 %
rabatt i Schildts & Söderströms
bokhandel på Bulevarden 7,
8. våningen. Vi har öppet
måndag–torsdag kl. 9–18
och fredag kl. 9–16.

Välkommen!

Mammuten är här!

33,60€
för SFV-medlemmar
i vår bokhandel!

Jörn Donner
MAMMUTEN
Ca 48 €

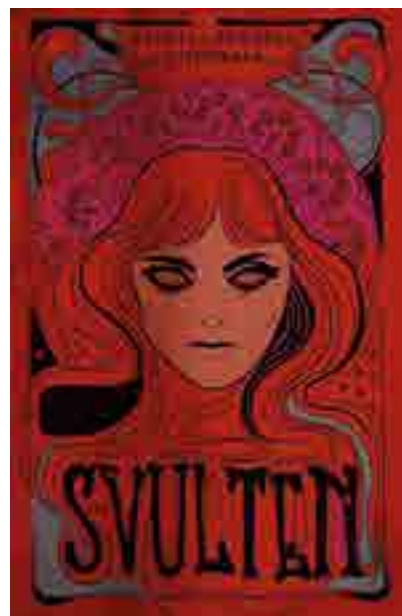

Nya vårböcker!

Hannele Mikaela Taivassalo

SVULTEN

Ca 28 €

Tomas Jansson

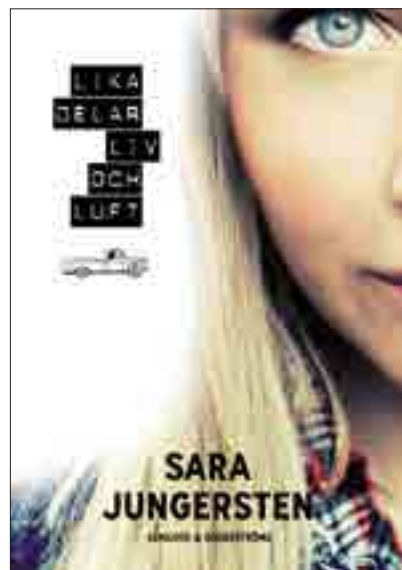
**BATMAN BOR
INTE HÄR LÄNGRE**

Ca 26 €

Sara Jungersten

LIKA DELAR LIV OCH LUFT

Ca 26 €

Glöm inte höstens höjdare!

Ulla-Lena
Lundberg

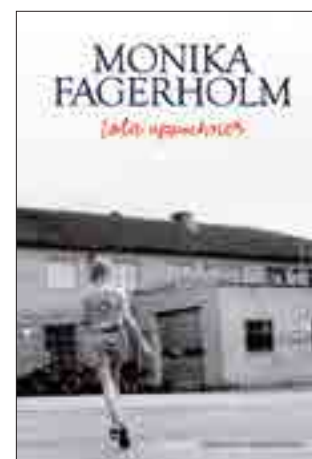
IS

Ca 31 €

Kaj
Korkea-Aho
**GRÄSET ÄR
MÖRKARE
PÅ ANDRA
SIDAN**

Ca 28 €

Monika Fagerholm

LOLA UPPOCHNER

Ca 31 €

Claes Andersson

**HJÄRTATS RUM.
VALDA DIKTER 1962-2012**

Ca 26 €

Läsbiten:

Tikkanens blick

Läsbiten är denna gång avsnitten "Självbekännelse och självbiografi" och "Den dolda verkligheten – porträttatorismerna", ut kapitlet "De yttre konturerna av ett författarskap" i Johan Wredes bok *Tikkanens blick*.

Henrik Tikkanen strävade som författare efter att ingripa i sina egna och samtidens trauman och livsvillkor. Det här är ett genomgående tema i boken, där hans författarskap ses genom de historiska och biografiska sammanhangen. Olyckliga uppväxtförhållanden och mötet med kriget satte djupa spår i Tikkanens författarskap, vilket Johan Wrede studerat som "en serie språkhandlingar med vilkas hjälp han sökte värja sin väg genom livet".

Radikal individualism och ideologikritik kom att bli utmärkande för Henrik Tikkanen, liksom hans omdebatterade självbiografiska prosa. Hans insats som dramatiker och den litterära dialogen mellan honom och hustrun Märta Tikkanen tas också upp.

Självbekännelse och självbiografi

Henrik Tikkanens författarskap begagnar flitigt självbiografiskt stoff. I detta var han inte helt opåverkad av en aktuell trend för "bekännelselitteratur" i 60- och 70-talets ifrågasättande romanlitteratur. Den tyske filosofen och sociologen Jürgen Habermas hade redan 1962, under trendens tidiga fas, lanserat sin inflytelserika teori om borgerlig offentlighet bl.a. i sin bok *Strukturwandel der Öffentlichkeit. Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft*, som blev mycket betydande inom den sociologiska litteraturteori. Habermas hade utpekat det borgerliga samhällets osynliggörande av privatlivet som centralt. Inte minst familjelivet konstituerade ett slags avskärmat reservat från offentlig och öppen debatt, avskilt från det aktiva politiska och

ekonomiska livet och avsett att skydda den borgerliga elitens maktposition.

I verket *Erkenntnis und Interesse* (1968) hade Habermas sedan bredare tecknat sin psykosociala och sociologiska teori om det frigörande kunskapsintresset och gett den en "progressiv" politisk framtoning. Det fria konstnärliga skrivandet förväntades vara både socialt ingripande och psykiskt frigörande.

Många författare – bland dem Henrik Tikkanen – revolterade redan tidigare mot dubbelmoralens fördöljande av det privata. Det var därför på goda grunder Kenneth Gustafsson i sin otryckta avhandling *pro gradu* (Åbo Akademi 1990) vände sig till Habermas teori, då han granskade debatten kring Henrik Tikkanens adresstrilologi. Henrik Tikkanen hör otvivelaktigt till de författare som uppsåtligt överskred denna gräns. Dock skedde det för hans egen del snarare i en psykologiskt frigörande än i politisk avsikt.

I finlandssvensk litteratur var det Christer Kihlman, som med sin roman *Se upp salige!* (1960) hade inlett detta tidstypiska angrepp på den borgerliga offentlighetens dubbelmoral. Det skedde visserligen i en fiktiv finlandssvensk småstad, "Lexå", i vilken hans finlandssvenska läsare igenkände inte bara de sociala mönster som beskrevs, utan också staden Borgå. Kihlman hade fortsatt på detta avslöjande spår i sina närmast följande romaner. I dessa skulle han fortsätta att sabotera konventionen om privatlivets helgd och då även hänsynslöst blotta det skamliga i sitt eget sexualliv. Kihlmans roman *Dyre prins* (1975) – den utkom samma höst som Tikkanens *Brändövägen 8* – uppehåller sig vid en fiktiv finlandssvensk affärsmannasläkts privatliv. Det var denna roman, men i ännu högre grad Henrik Tikkanens roman, som gav upphovet till "Kihlman och Tikkanenfejden", den kanske mest bullrande uppgörelse om kontroversiell litteratur som någonsin upprört den finlandssvenska allmänheten.

Beskrivningen av den sociologiska bakgrunden till den ryktbara fejden, kräver emellertid ett väsentligt tillägg för att bli fullt begriplig. Jag kommer att framlägga material som talar för att fejden kan ha framkallats av speciella minoritets sociologiska solidaritetskrav samt av till dessa knutna partipolitiska konflikter om tolkningsföreträde.

Som författare satt Henrik Tikkanen, sedan hans finska och svenska litterära genombrott i mitten av 70-talet, lika säkert i sadeln som han redan en längre tid gjort som tidningstecknare. Hans liv var ekonomiskt tryggt. Han kunde ha lutat sig tillbaka mot

Tikkanens blick är den första mer omfattande studien om Henrik Tikkanens liv och författarskap. **JOHAN WREDES** mångåriga vänskap med svågern Henrik Tikkanen tillför unik kunskap om författarskapet och bildar fond för analysen. Receptionen av Henrik Tikkanens böcker belyses bl.a. genom den tvåspråkige författarens olika läsekretsar, en finlandssvensk, en finsk och en sverigesvensk publik. Boken är illustrerad med Henrik Tik-

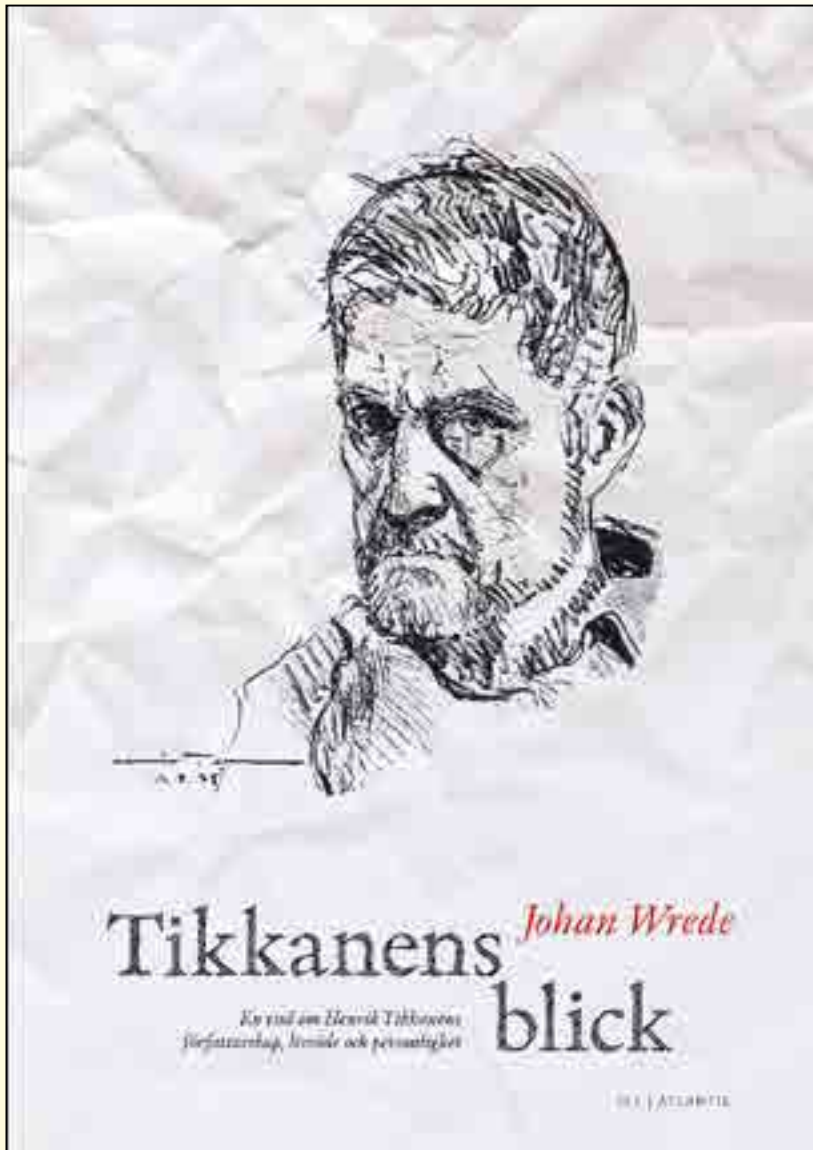
kanens karaktäristiska teckningar. Johan Wrede (f. 1935) verkade som professor i svensk litteratur vid Helsingfors universitet 1968–1995. Han är känd som Runebergforsare och har, utöver 1800-talets litteratur, fördjupat sig i Arvid Mörnes författarskap, modernismen och svensk 1930-talslitteratur. Han skrev sin doktorsavhandling om Harry Martinsons Aniara (1965).

det ryggsöd hans nyvunna litterära berömmelse gett honom. Men han gjorde inte så.

Hans barndoms- och krigstrauman däremot, bar en ansenlig del av skulden till hans alkoholproblem. Dessa hade fördjupats och hotade nu hans äktenskap, i vilket samtidigt en komplicerad rivalitet mellan de skrivande makarna visade tecken på att utveckla sig. Han fortsatte emellertid att som förfat-

tare bearbeta dessa trauman som bidragit till att djupt destabilisera hans liv.

Då Märta Tikkanen år 1978 publicerade sin sedan så berömda, feministiska versroman på fri vers, *Århundradets kärleks saga*, innebar detta ett chockartat uppvaknande för Henrik. Han hade dittills inte insett djupet och allvaret i de växande motsättningarna mellan hustrun Märta och sig själv.

HENRIK TIKKANEN (1924–1984) var både författare och konstnär. Han arbetade som tecknare och kåsör vid Hufvudstadsbladet och senare vid Helsingin Sanomat. Tikkanen skrev bl.a. rese- och miljöskildringar, dramatik och romaner. Sitt genombrott fick han med den självbiografiska adresstrilogin: Brändövägen 8 (1975), Bävervägen 11 (1976) och Mariegatan 26 (1977).

Den våg av indignation mot Henrik, som Märta versroman tycktes ge legitimitet åt bland aktiva feminister, träffade honom i form av ibland mycket hatfulla angrepp av personer med vilka han inte tidigare haft någon beröring. I olika intervjuer uppgav han att dessa angrepp varit och var honom fullkomligt betydelselösa, medan han däremot tog Märta ställningstagande på djupaste allvar. De böcker, den dramatik och de porträttaforismer han skrev under sina fem sista levnadsår avslöjar dock, liksom åtskilliga av hans teckningar, att han tagit mycket illa vid sig av den hatvåg han under denna tid utsattes för.

I den på självbiografiskt material byggda romanen *TTT* (1979) gick han till motangrepp. Romanens huvudperson, konstnären, författaren och fyllhunden Tor Torsten Torsson, gift med författarinnan Anne, är till den grad lättigenkännlig att själva förklädningen mer framhäver än döljer att Tor Torsten Torssons verkliga identitet. Tor Torsten Torsson citerar sin hustru Anne, som visserligen säger att det finns godhet (s. 8) men som framför allt lägger på minnet de fylleperioder, han själv helst vill glömma.

Torssons *nom de guerre*, "Tott", kommer sig av att han, som tonårig frontsoldat överlevt det totala kriget, funnit det vara sin plikt att, liksom van Gogh, leva totalt:

Därför blev han konstnär. Det trodde han i alla fall. Vad annat kunde han ha blivit med ett uselt studentbetyg och en osorterad begåvning och en stark motvilja mot att ännu en gång tvingas underordna sig, att vara undersåte.

Han ville vara översåte.

En fiskgjuse som på orörliga vingar flöt på himlen blickande ner i den kryllande avgrunden. (s. 11 f.)

Attityden, som också var Henriks egen, innebar inte att han inte skulle ha insett att en människa aldrig själv helt bestämmer över sitt liv. Den innebar – tror jag – en psykisk protest mot en intellektuellt olöslig motsättning. Då han frågade efter de krafter som ytterst orsakat honom dessa trauman, när han därför inga större djup. Han griper till föreställningen om en förbannelse som vilar över familjen, om ett livsöde han kämpar emot men står maktlös inför. Först då han i *Renault, mon amour. En autobiografi* (1983) – den sista bok han själv gav ut – skapar den slående bilden av sitt liv som snigelns glittrande spår över den grå stenen tycks han nå en lugn resignation inför livets ändlighet.

Den svenske filosofen Svante Nordin särskiljer i en uppsats fyra olika typer av föreställningar om

världens gång: slumpen, ödet, försynen och nödvändigheten. För att vara en modern, sekulariserad människa förefaller Tikkanen att ge ödet – och stundtals försynen – ett överraskande försteg framom slumpen och nödvändigheten.

Kamplusten bevarade Henrik ända till slutet. Så också i det "testamente till livet", ett kollageartat tv-program som tv-redaktören Arvo Ahlroos spelade in med honom strax före hans död hösten 1983. "Nu kan jag dö i frid" ska han ha sagt till Ahlroos, sedan han sett programmet. Programmet är en film om och huvudsakligen av Henrik Tikkanen, filmad i det rena och enkla skärgårdslandskap som han dyrkade. Här rekapitulerar han än en gång strider och trauman i sitt liv. I bokform och försedda med undertiteln *Pubetta ja kuvia elämästä ja kuolemasta, rakkaudesta, sodasta ja rauhasta* (Livet och döden, kärleken, kriget och freden i ord och bild) utgavs dessa texter senare av förlaget Tammi år 1993.

Delar av Henriks textmaterial är bearbetningar eller varianter han tidigare publicerat på svenska och det är kanske därför boken aldrig har översatts till svenska. Det är skada att inte så skett, för just denna bok är en utmärkt sammanfattning av Henrik Tikkanens erfarenheter, problem och livshållning.

Den dolda verkligheten – porträttaforismerna

I sin bok *Tecknaren Tikkanen* citerar Kruskopf några av de aforistiska kommentarer Henrik Tikkanen tryckte i katalogen för sin stora retrospektiva utställning på Amos Andersson 1979. En av aforismerna gäller självporträttet som genre. Den lyder:

Konstnären är själv sin tåligaste modell. Oändliga är försöken att tränga in bakom fasaden, men sanningen är ouppnåbar, bilden är felvänd i spegeln.

Så uttryckte sig Tikkanen alltså om svårigheten att som tecknare skapa det perfekta självporträttet. Den lilla aforistiska reflexionen är ett utmärkt exempel på hans visuella skicklighet som ordkonstnär. De sista fem orden "bilden är felvänd i spegeln", handlar rent konkret om porträttlighet, men gäller främst svårigheten att i självporträttet fånga den sanna bilden av konstnärens "inre människa". I en av sina porträttaforismer säger Henrik att genialitet är att ensam upptäcka vad alla kan se.

Språket med sin förmåga att beskriva även sådant som inte kan ses med ögat, erbjuder sig som ett verkamt instrument att fånga verklighetens icke-materiella dimensioner.

→ Skrivandets konst var för Henrik Tikkanen konsten att genomskåda. Hans blick var vaksam och beväpnad, beredd på försåt och bedrägerier och han riktade den mot den omvärld han mötte.

Henrik begagnade de retoriska grepp med vilka myten, sagan, skränan, aforismen får oss att konkret gestalta olika modeller av en mer eller mindre dold ordning eller struktur i den sociala verklighet vi möter omkring oss. Det är detta Henrik Tikkanen avser då han i sin aforismsamling *Ansikten och åsikter I* (1980) skriver: "Den som vill säga sanningen måste kunna fabulera." (s. 65)

Nästan alla som seriöst kommenterat Henrik Tikkanens författarskap verkar vara överens om att aforistisk koncentration och ironi är hans särskilda styrka som författare. Den finske litteraturforskaren Markku Envall – själv såsom aforistiker belönad med Finlandiapriset – har i sin recension av *Georgsgatan i Helsingin Sanomat* 12.10.1980 fäst uppmärksamhet vid att Tikkanen inte ger sina originella iakttagelser formen av slutledningar, vilka följer ur klart formulerade premisser, utan exponerar sin iakttagelse i påståendets form. Tikkanen utvecklar inte heller eventuella ytterligare följsatser genom logiska slutledningar. Han kastar sig vidare och överraskar läsaren med en direkt association i ett följande påstående. Vi får själva – liksom i efterhand – upptäcka de outtalade sambanden. Av just detta följer både vår överraskning och vår förtjusning.

Samtidigt är författaren nästan smärtyfyllt medveten om att ingen enskild människa helt och hållet kan genomskåda den konkreta, historiska verkligheten eller ens garantera att hon känner sig själv. En av porträttaforismerna lyder: "Att återge verkligheten är bortkastat. I verkligheten är den strax borta". George Blecher har i en utmärkt essä om Tikkanen som berättare, framhållit att Henrik på den första textsidan av *Brändövägen 8* (1975) inleder sin adresstrilogi med att deklarerar osäkerheten i sin berättelse:

I Finland är historien som en vinterdag. Kort och dunkel och det är svårt att se det som är litet längre borta. Jag börjar berättelsen inom mitt synfält, men var början finns vet jag inte. Lika lite som jag vet hurudan den är. Självfallet anklagar jag fel personer, jag förvrider och förvränger allt. Jag slingrar mig som en mask gör för att vrida sig av kroken. (s. 7)

Detta slags osäkerhet om verklighet, erfarenhet och skuld sysselsatte Henrik Tikkanen genom hela hans författarskap. Då han intervjuades i anledning av sin häftigt omdebatterade adresstrilogi, tillfrågades

han om inte blandningen av fri fantasi och dokumenterbar verklighet kunde ha allvarliga konsekvenser, särskilt för dem han ställt ut i sina romaner. Han brukade då svara att den bokstavliga sanningen ibland måste offras för den konstnärliga. Med hänvisning till Aristoteles observationer om fiktionens sanning ter sig det svaret befogat.

Oavsett vad allt som yttrats om Henrik Tikkanen som bildstormare, smädare och lögnare, är det ofrånkomligt att han just i kraft av sin exceptionellt utvecklade bild- och ordfantasi kunde visa upp en mer mångsidig och därför mer oroande bild av verkligheten än den som gör anspråk på fullkomlig objektivitet.

Henriks "porträttaforismer" eller "henrikar", dessa små, enspaltiga bild- och textrutor, var ofta spontana kvickheter som undfallit honom under samtal han fört, och som någon av de närmaste dagarna därefter kunde läsas i de tidningar där han då publicerade sina aforismer med fiktiva porträtt. De uppvisar sällan objektiva sanningar, men däremot möjliga tolkningar av mångtydiga sammanhang.

Under de sista åren av sitt liv lade Henrik upp ett helt lager av dessa rutor som man fortsatte att publicera ännu efter hans död. I *Dagbladet* publicerades rutorna under rubriken "Tikkanen" mellan den 18 februari 1978 och fram t.o.m. den 31 oktober 1984. Den sista publicerades alltså ännu fem månader efter hans död. I *Dagens Nyheter* satte den dåvarande chefredaktören Jutterström punkt vid slutet av år 1984.

I *Helsingin Sanomat* fortsatte publiceringen ända fram till och med julaftonen 1985. I en avslutande notis i tidningen samma dag "Viimeinen Henrik" (Den sista Henriken) konstaterade Ilse Rautio att den sista av hans bildaforismer fick pryda julaftnens nummer av tidningen. Hon hade intervjuat *Ilta-Sanomats* chefredaktör Vesa-Pekka Koljonen, som vid Tikkanens inträde i redaktionen svarade för *Helsingin Sanomats* "lördagssida". Koljonen hade funnit att Henriks originella rutor utmärkt passade in på denna sida där underhållande material av alla de slag publicerades.

Ilse Rautio nämner att dessa "henrikar" också senare publicerades i Sverige och Norge, men förefaller inte känna till deras ursprungliga uppkomst och mångåriga existens i de finlandssvenska tidningarna *Hufvudstadsbladet* och *Nya Pressen*.

De flesta av Henriks porträttaforismer kom till på svenska, men i *Helsingin Sanomat* måste de ordlekar som han spontant kläckt på svenska översät-

Att ljuga är fult eller skönlitteratur.

Den som vill säga sanningen måste kunna fabulera.

tas till finska, vilket inte alltid lyckades honom idiomatiskt kongenialt. Någon gång, skriver Rautio, hände det att man var tvungen att korrigera den finska språkdräkten, men äkta Henrikar var de för det, skriver hon.

Det är ett i sig ganska förbluffande faktum att Henrik, så språkligt uppfinningsrik och nyskapande han var – på bägge sina språk, hemspråket svenska och bildningsspråket finska – också i dagligt tal kunde göra ganska besynnerliga språkfel.

Henrikarna kombinerar i en blixtnlik belysning iakttagande, beskrivning och reflexion. Stilgreppet är utmärkande för Henrik Tikkanens ordkonst, men i porträttaforismerna ofta ytterligare förstärkt av det fiktiva porträttets karakteriserande funktion. I överensstämmelse med hans karakteristiskt, kritiskt vaksamma inställning, exemplifierar de allra flesta av dessa "porträttaforismer" individens försök att från en *oberoende* position betrakta, tolka och förstå verkligheten. Ofta ironiserar denna djärvt individualistiska genre över mänskliga tillkortakommanden just i processen att förstå olika samhällsföreteelser. Den ställer i regel en fiktiv person inför någon för denna person själv problematisk verklighet.

"Författare borde inte skriva om sig själva, utan någonting de förstår sig på." Denna ironiska kvickhet lägger Henrik i munnen på en kritiker eller läsare som inte fattat att skrivandet inte förutsätter insikt utan tvärtom i sig självt är just precis ett sökande.

En annan porträttaforism fäster uppmärksamheten vid konstens förmåga att uttrycka vad som inte kan rationellt förstås, existentiella upplevelser, känslor: "Bara med konst kan man uttrycka det man inte begriper."

Kanske mest uppenbart gäller detta musiken, bildkonsten, dansen, mimen men det gäller också många olika typer av litterär fiktion. Bland dessa är väl myten den mest slående.

Åtskilliga av Tikkanens porträttaforismer hand-

lar om vår oförmåga att överhuvudtaget nå fram till "verkligheten". En del av hans sentenser är helt allvarligt menade och går rakt på sak i klara indikativsatser. Andra tar olika ironiska omvägar, ofta i form av ifrågasättande av just den sats, som Henrik låter den tecknade porträttfiguren uttala. Några av dessa porträttaforismer utmärks av en perfekt dubbeltydighet. Sanningen kan vara träffande såväl i den uttalade satsen, sådan den går och står, som i dess motsatta, ironiska tolkning. Därmed lyfter författaren själv fram en villrådighet som kan vara hans egen. *)

Uppfinningsrikedom och fiktion går hand i hand:

Genialitet är att ensam upptäcka det som alla kan se. (A&å I, s. 25) De som alltid vet bäst lär sig aldrig något. (A&å III, s. 97)

Konst är det som påminner oss om nånting vi inte upplevt. (A&å III, s. 81)

Att ljuga är fult eller skönlitteratur. (A&å III, s. 13)
Bakom varje lögn finns en sanning. (A&å III, s. 19)

Fiktionens närhet till lögnen och självbedrägeriet kan inte förnekas:

Många försöker få ett innehåll i sitt liv genom att skriva memoarer. (A&å III, s. 83)

Bara lögnare skryter med att de talar sanning, hederligt folk bemödar sig om att ljuga så litet som möjligt. (A&å I, s. 55)

Jag gillar ärliga människor. De är de sista som misstänker nånting. (A&å I, s. 56)

Den gyllene medelvägen är bäst: Varken stora lögnare eller stora sanningssägare blir trodda. (A&å I, s. 120)

Det suspekta är att alla helgon utnämns av människor. (A&å III, s. 96)

Den ideologiska agitationen, vars retorik och ritual låter ändamålet helga medlen, blir ofta måltavlor för Henriks ironi:

Det är viktigare att känna till vokabulären än saken. (A&å I, s. 19)

Sånt förekommer inte i verkligheten. Bara i politiken. (A&å I, s. 38)

Nationalism befriar ett helt folk från förnuft. (A&å III, s. 45)

*) Ett urval av Henrik Tikkanens porträttaforismer har samlats i tre små böcker, *Ansikten och Åsikter* (1980–1983) och citeras här enligt förkortningarna: A&å I, A&å II, A&å III. *Ansikten och åsikter* (urval av Brita Åhman), Stockholm: Alba 1980. *Ansikten och åsikter*. Andra samlingen (urval av Bengt Hallgren), Stockholm: Alba 1983. *Ansikten och åsikter*. Tredje samlingen (urval av Bengt Hallgren), Stockholm: Alba 1983.

Progressiv konst är alltid på väg mot marxism, men den måste akta sig för att nå fram. (A&å I, s. 121)

Den officiella lögnen är tillförlitligare än den officiella sanningen. (A&å III, s. 33)

Det finns länder där man måste spela tokig för att inte hamna på mentalsjukhus. (A&å I, s. 27)

Först häktar vi alla oliktänkande och sedan alla tänkande. (A&å III, s. 20)

Klart att regimen i Iran är omänsklig. Den är gudomlig. (A&å III, s. 29)

Henriks egen slutsats om en värld vi alla känner lyder:

Den bästa ideologin är den som det inte är värt att dö för. (A&å III, s. 31)

Att söka övertygelser som ger livet en mening är inte i sig meningslöst, men eftersom dessa sanningar är många och ofta varandra uteslutande undgår de oss kanske helt och hållet:

Livet är för kort för att man ska hinna finna en mening i det. (A&å III, s. 48)

Jag har sett allt här i livet, men tyvärr såg jag inte så noga efter. (A&å I, s. 118)

Först när vi inte har någon framtid lär vi oss att leva i nuet. (A&å III, s. 101)

Det är påfallande att Henrik Tikkanen i sina litterära texter och i sina porträttaforismer så ofta uttryckligen berör verklighetens svårtillgänglighet. Därvid betonar han fantasins, överdriftens och underdriftens betydelse, både i bildens och ordens konst, för att avslöjande och uppenbarande återvinna den autentiska upplevelsen. När de aldrig återvändande ögonblicken länkas tillsammans i en tidsföljd uppstår en slags bildrik filmsekvens ur livet. Och liksom i filmkonsten blir klippningen i Henrik Tikkanens berättande ett av hans viktigaste instrument. Han sammanställer ögonblicksbilder till kontrastiva bilder, gör jämförelser över generationslånga tidsgap, skapar genom upprepningar ett tematiskt ödesmättat intryck. Griffithklippningen ger rörlighet och rytm.

Koncentrationen, ekonomin med ord är ett starkt framträdande drag i Henrik Tikkanens berättande. I *Mariegatan 26* kommenterar han sina första steg på författarbanan: "Att skriva var inte så olikt ritandet. Det gällde att eliminera där också, att se till att en mening hade det minsta antalet ord som ännu gjorde den begriplig." (s. 9)

Inför den kollektiva föreställningen om den historiska verkligheten, den historia som skapas av männ-

iskor och kulturer, kände Henrik misstro, eftersom händelserna sjäva värderas på radikalt olika sätt av olika kollektiv. Denna sociala uppslutning kring en verklighetsbild är, menade han, ett ideologiskt agerande som redan i sig hotar individens personliga verklighetsbild.

Till de allmänmänniskt angelägna frågor som gång på gång tematiseras i Henrik Tikkanens författarskap hör konflikter mellan individens behov av lycka och kärlek och de sociala krav kollektiven som ideologiska maktinnehavare ställer. Det politiska rummet ser Henrik Tikkanen i regel som ett slagfält för manipulativa ideologier. Detta kan t.ex. studeras i Maarit Niiniluotos stort uppslagna intervju "Henrik Tikkanen tahtoo paremman maailman" (Henrik Tikkanen önskar en bättre värld) i *Uusi Suomi* 20.9.1981. Bara sällan uppfattar han gruppsolidariteten som en väg till harmonisk samlevnad. Nationalistiskt, rasistiskt och ideologiskt förtryck och våld är tätt återkommande motiv i hans produktion.

Inte heller privatsfären framställs i Henriks litterära verk som trygg. Tvärtom invaderas hemmet i hans författarskap i regel av disharmonier, maktkamp och kärlekslöshet, där det psykiska och fysiska våldet legitimeras med perfida förvrängningar av moraliska argument.

I det trånga finlandssvenska rummet uppfattades Henrik Tikkanens exponering av sin olyckliga uppväxt, särskilt i *Brändövägen 8* som illvilligt förtal av verkliga personer, eller som ett frieri till intolerant finsknationalistisk populism riktad gentemot den finlandssvenska folkgruppen. Men rimligare är det att tolka *Brändövägen 8* som kritisk mot författarens föräldrar och mot en i princip universell, "mondän", livsstil som under decennierna mellan de två världskrigen i hela den västerländska kulturen var mönsterbildande för överklassens lyxliv.

George Blecher, den amerikanske översättaren av Tikkanens roman *30-åriga kriget* har i den nyssnämnda essän, "Tikkanens 'ande'. Berättarrösten i *Brändövägen 8*", framhållit att romanen i sin måttlöst fabulerande fantasikraft suddar ut gränsen mellan fakta och fiktion. Blecher bygger sin uppsats på den ryske litteraturteoretikern Michail Bachtins kontrastering av två slags språkbruk i litteraturen, en objektiv "auktoritativ diskurs" och en "subjektivt övertygande diskurs". Blecher menar att Henrik Tikkanen ställer sig i direkt opposition mot en sådan verklighetsbeskrivning som söker att entydigt fixera verklighetsbilden en gång för alla. I stället skapar Tikkanen en egen subjektiv beskrivning som åskådlig-

gör dynamiken i författarens möte med sin omvärld.

Blecher framhåller hur Tikkanen gång på gång i romanen ger uttryck för berättarröstens "medvetenhet om sin egen subjektiva och begränsade förståelse". Han noterar att frasen "jag vet inte" i *Brändövägen 8* löper som en besvärjelse genom hela boken och till och med avslutar den. Med sitt fritt associativa berättande blir Tikkanen en subjektiv iakttagare, som just genom sin medvetenhet om "omöjligheten att beskriva 'verkligheten' korrekt" får oss som läsare att delta i "hans strävan att utvinna mening ur verkligheten". Men samtidigt påpekar Blecher: "Även om kunskapen är provisorisk, personlig och begränsad erbjuder den den enda framkomliga vägen genom kaos i riktning mot en känsla av jämvikt."

Om författaren exakt återgivit ett verkligt stoff eller inte är – betraktat ur strikt artistisk synvinkel – av föga intresse. Den verkliga prestationen består i att han skapat en tidstypiskt möjlig och övertygande bild av ett barndoms- och ungdomsöde. Om den självbiografiska trilogin inte kunnat uppvisa en giltighet av det "sannolika" och "nödvändiga" slag som Aristoteles talar om i sin poetik, hade den konstnärliga framgången med *Brändövägen 8* aldrig varit möjlig.

De fiktioner som Henrik Tikkanen målar upp vill ge insikter av det generellt klagörande aristoteliska slaget. Detta sätt att arbeta med fiktioner är visserligen något nästan litteratur gör i högre eller lägre grad. Men det är påfallande att Henrik i sina litterära texter, så som i de ovan citerade porträttaforismerna, så ofta uttryckligen berör verklighetens svårtillgänglighet. Därför betonar han också den intuitiva fantasins, överdriftens och underdriftens betydelse.

Med hänvisning till öppningssidorna i *Brändövägen 8*, där bristen på klarhet och kommunikation i föräldragenerationens värld målas upp, skriver Blecher:

Jag anser att Brändövägens huvudtema är omöjligheten att åtskilja fakta och fiktion, inte bara för att det ligger i minnets och varseblivandets natur att förvräda, utan för att språket i det samhälle det här är fråga om misslyckas med att adekvat benämna människor och ting, vilket lämnar de flesta människor självbelåtna i ett slags språklig isolation och ersätter en mera genomträngande vision av livet med en skev och sentimental fiktion.

Det är fiktonaliseringen som förser Henrik Tikkanen med bl.a. de ironiska mångtydigheter som avslöjar skillnaden mellan vad som *synes* vara och vad

som författaren anser *borde* vara, och som slutligen belyser hur de ädlaste politiska programdeklarationer kan dölja de avskryvdaste avsikter.

Det är en hållning som öppnar möjligheter för såväl komik som ironi och cynism, drag som ofta förenas i Henrik Tikkanens författarskap. Det han vill visa sina läsare är tolkningar av verkligheten vi kanske undgått att se eller aktivt undvikit, men som författarens uppförstorande text uppenbarar.

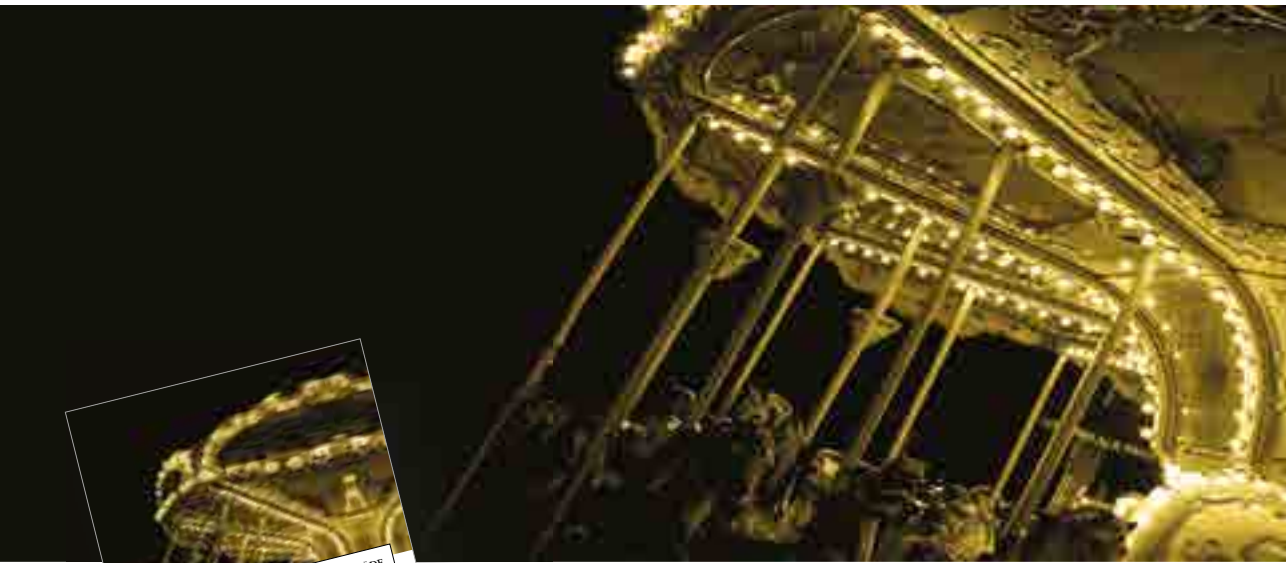
DET VAR FST-redaktören Keijo Koivula som strax i början av 2000-talet gav mig idén till en tredelad presentation av Henrik Tikkanen. Under en träff strax därpå utformades följande arbetsfördelning: Henriks bildkonst skulle presenteras av Erik Kruskopf, Johan Wrede skulle analysera författarskapet och jag skulle ge min syn på skrivandets villkor för två kolleger under samma tak. Böckerna skulle ges ut den 9.9.2004, den dag Henrik skulle ha fyllt 80 år och en stor retrospektiv utställning över hans konst skulle öppnas på Amos Andersons museum. Samma år skulle 20 år ha gått sen hans död den 19.5.1984.

Erik Kruskopfs bok och min (båda Söderströms 2004) kom ut till vernissagen på Amos Andersson. Det är glädjande att Johan Wredes omfattande studie nu är färdigställd. Fortfarande återstår en kartläggning av Henriks mångåriga journalistik i *Nya Pressen*, *Hufvudstadsbladet* och *Helmingin Sanomat*.

En viktig komplettering av linjer i Henriks författarskap står Ebba Witt-Brattström för i sin stora artikel (Dagens Nyheter 26.1.2013) – se dn.se/dnbok/dnbok-hem/karlekskriget-som-blev-enskatt-i-svensk-litteratur. Temat utvidgas i Witt-Brattströms bok om det litterära sjuttioalet som kommer ut i höst.

Märta Tikkanen

EUROPAS ÖDE. EURON *- omstöpt eller bortsmält*

EUROPAS KRIS HAR VISAT SIG SYNNERLIGEN SVÅR ATT BEMÄSTRA PÅ GRUND AV ATT DEN EGENTLIGEN HANDLAR OM ETT ANTAL PARALLELLA – ELLER TVÄRGÅENDE – KRISER. EN HANDLAR OM EU, EN HANDLAR OM EURON, EN HANDLAR OM EFTERSVALLET FRÅN DEN AMERIKANSKA SUBPRIME-KRISEN, EN HANDLAR OM EN HÅRDHÄNT GLOBALISERING OCH EN HANDLAR OM INHEMSKT FÖRETAGANDE. TANKESMEDJAN LOKUS VILL MED DENNA PAMFLETT SPORRA TILL DISKUSSION OM VÅR EKONOMI OCH VÅR FRAMTID.

PAMFLETTEN KAN BESTÄLLAS UTAN KOSTNAD, SE
WWW.LOKUS.FI

